Published and distributed under permit (No. 322), authorized by the Act of October 6, 1917, on file at the Post Office of New York, New York. — By order of the President, A. S. BURLESON, Postmaster General.

שנה חמישית HATOREN גליון מה (קמה)

התורן

עתון שבועי

יוצא בכל יום ששי

התוכן

VOL. V. NEW YORK, JANUARY 31, 1919 No. 45 (145)

HATOREN
Published Weekly by
HATOREN PUBLISHING ASS'N, Inc.
(A. Lubarsky, Pres.; Sol. Lamport, Treas.; Daniel Persky, Sec'y).
55 FIFTH AVENUE, NEW YORK.
Telephone, Stuyvesant 8140

מחיר „התורן"
לשנה — $4.00 לחצי שנה — $2.00
בחוץ לארץ ובקנדה:
לשנה — $4.50 לחצי שנה — $2.25
לפחות מחצי שנה אין החתימה מתקבלת
הכתובת:
Hatoren, 55 Fifth Avenue, New York

SUBSCRIPTION RATES:
One year—$4.00 Six months—$2.00
Foreign Countries and Canada:
One year—$4.50 Six months—$2.25
Single copy 10 cents
Entered as second-class matter March 14, 1916, at the Post Office at New York, N. Y., under the act of March 3, 1879.

מחיר גליון 10 סנטים

VOL. V. NEW YORK, JANUARY 31, 1919 No. 45

התורן

יוצא לאור על־ידי
חברת התורן

א. א. לוברסקי, נשיא
ש. לאמפורט, גזבר
דניאל פרסקי, מזכיר

העורכים
ד"ר שמריה לוין
י. ד. ברקוביץ

שנה חמישית ניו־יורק, ל' שבט, תרע"ט גליון ארבעים וחמשה

פרשת השבוע

נִצְחוֹנָהּ שֶׁל הַצִּיּוֹנִיּוּת.

מהידיעות המקוטעות, ולפעמים קרובות הן גם מסורסות או מזויפות, הבאות אלינו במקרה מהעולם היהודי שברוסיה ופולניה, אין אנו יכולים לעמוד על פרטים שונים הנוגעים לחיי אחינו באותן הארצות. ויש שאותן הידיעות, או שברי־הידיעות, סותרות ומכחישות זו את זו. אלה מאתנו הרחוקים, לא רק במקום, כי־אם גם ברוח, מחיי אחינו שמעבר לים, באים במבוכה מבלי דעת באיזו מן הידיעות להאמין. אולם הקרובים ברוח לחיי אחינו ברוסיה ופולניה יודעים תמיד להבדיל בין ידיעות שיש לסמוך עליהן ולהאמין בהן ובין ידיעות משובשות או בדויות בכונה רעה. וגם בהיותנו רחוקים במקום מאחינו בארצות־המזרח ובארצות אירופה המערבית, מרגישים וגם יודעים אָנו את האפשר ואת הנִמנע בעולמם המיוחד להם.

והנה, אם עד עתה היו לנו רק השערות בנוגע להתפתחותן של הדעות וההשקפות בקרב אחינו שברוסיה ופולניה במשך השנים האחרונות, שנות המלחמה והריבו־לוציה, שנות כל מיני הפגעים וכל מיני המבוכות והמהומות, — הנה היו לנו ההשערות שלנו עתה לודאיות.

על־פי הידיעות האחרונות, שהביא לנו הטלגראף, ידיעות המאומתות ומאושרות מכל צד, אָנו יודעים עתה ידיעה ברורה, שאין עוד להטיל בה אף צל של ספק, לאָן נוטות הרוחות של היהודים באוקראינה ופולניה ומה היא מגמתן הכללית.

הידיעות האמורות מבשרות לנו, כי היהודים באוקראינה ופולניה, היהודים מכל המפלגות, מימין ומשמאל, בחרו את ציריהם לאספת־השלום בפאריז רק מקרב הציוניים, מקרב מנהיגיהם, שעמדו כל השנים בראש התנועה הלאומית.

כל הצירים, שנבחרו בהארצות האמורות, שמספר היהודים היושבים שם עולה ליותר משליש האומה העברית, — כל הצירים האלה הם, בלי אף אחד יוצא מן הכלל, ציוניים ידועים ומובהקים, ששמם ידוע לכל העולם היהודי, כמו שגלויים וידועים הם כל מעשיהם, במשך דור אחד ויותר, לטובת התחיה העברית.

ומה מלמדת אותנו בחירה זו? היא מלמדת אותנו, כי הציוניות, השאיפה למדינה יהודית העומדת ברשות עצמה ולהתפתחות תרבותית מקורית, היא באותן הארצות לא תנועה של אחת המפלגות או של אחד מחלקי העם העברי, כי־אם גלוי־דעת של הרוב המכריע. ועוד יותר מגלוי־דעת — ה„אני מאמין" שלהם. המאורעות הגדולים והמהפכות העצומות, שהתחוללו בעולם המדינות, והנסיונות הקשים, שכולנו נתנסינו בהם, פקחו סוף־סוף את עיני העם לראות נכוחה. המתנגדים להציוניות ולהתחיה העברית הם עתה באותן הארצות, כמו שהם גם במדינה זו, רק הבונדאים וחבריהם ה„תלושים". עם כל הגלגולים שעברו עליהם ועם כל הספרת פניהם, בזמן האחרון, לדרישותינו הלאומיות ולהתרבות היהודית, הגלותית, נשארו עד היום שונאי ציון ושונאי התחיה העברית. רק כ„זכר לחורבן" נשארו לנו מאותם הימים, מהעבר הקרוב, שה„בונד" היה כמעט השליט והתקיף ברחוב היהודי של „תחום המושב". נהפך הגלגל — והבונדאים בטלים עתה בששים, ובמקומות ידועים — גם באלף.

כל המפלגות, ומספרן שבע, בקרב יהודי רוסיה ופולניה באו לידי הסכמה גלויה בדבר הדרישות של הזכויות הלאומיות בארצות־הנכר ובדבר יתר העיקרים והיסודות, שעליהם שואפת היהדות העולמית להבנות ולהתכונן, אלא שהציוניים מטעימים ומבליטים עוד יותר

את תביעותיהם והגדרותיהם בדבר הזכויות הלאומיות. גם המפלגות השמאליות, — וביניהן גם מפלגת ה„בונד" ויורשיו ברחוב היהודי, — דורשות כיום את אחדות האומה העברית ואת זכויותיה בכל ארצות העולם. אלא שהציוניים, בהיותם מתאימים דרישותיהם לגודל השעה וליסודות החיים החדשים, שעליהם הולך ונבנה עתה עולם המדינות והלאומים השונים, מוסיפים רק עוד פרט אחד, שהוא עיקר העיקרים להם (יען כי בלי מולדת, בלי מרכז מדיני לאומי גדול, קשה יהיה להשיג זכויות לאומיות גם בארצות הנכר), והוא — הדרישה על ארץ־ישראל בתור ריפובליקה יהודית, שבלשון הפלמטרין קוראים לה בשם „בית לאומי". ועוד דבר אחד, שהציוניים והמפלגות הנוטות אחריהם מבליטים בדרישותיהם, והוא: זכותה של השפה העברית ומקומה הנכון בתרבותנו הלאומית גם בארצות הנכר. מתנגדות לזה רק קבוצות קטנות, שאָבדה להן השפעתן על חיי הכלל.

ומדוע בחרו כל היהודים שבאוקראינה ובפולניה בכנסיותיהם הכלליות רק בציוניים? יען כי הרגש הבריא של רוב היהודים הגיד להם, כי אלה ראשי הציוניים, שנבחרו להיות שליחיהם באספת־השלום, הם גם היותר מוכשרים וראויים לתעודתם הגבוהה, כי יש להשען עליהם ולבטוח בהם בשעה גדולה זו. יען כי חלק מהצירים האלה, כאחד־העם, נחום סוקולוב (שנבחרו שלא בפניהם) ומנחם אוסישקין הם בחירי בני האומה העברית בדור הזה והם תפארתה וכבודה של היהדות המזרחית. יען כי כולם יודעים, שראשי הציוניים, אלה אשר נבחרו, לא לבד שעמדו כסלע מוצק זה דור שלם, ואחדים מהם עוד יותר מדור שלם, על מקומם, וגם בעתים היותר רעות וקשות נלחמו בכל נפשם על ההכרה הלאומית, על הרעיון הציוני ועל התחיה העברית, כי־אם גם היו תמיד מן הראשונים ללחום על כבוד עמם ולהגן עליו מפני שונאיו ורודפיו. תמיד היו מן העסקנים הראשונים והיותר נאמנים להגן על הקנינים הרוחניים של האומה ולדאוג גם למצבה החמרי. כן הצטיינו תמיד בהרגשתם המדינית והחברתית, וידעו בכל עת להתרומם בעבודתם הלאומית לנקודה גבוהה.

וגם בשעת מבוכת הרוחות וטשטוש הצורות של רבים מעסקנינו הצבוריים, גם אָז, כשרבים מהמנהיגים של היהודים ברוסיה ופולניה אָבדו דרך ויתנודדו על מקומם, לא רפו ידי אלה המנהיגים שבקרב הציוניים ולא היו תועים ברוחם — ועל כן גם לא התעו אחרים, — כי מטרתם והדרכים המובילים אליה היו ברורים בעיניהם. יען כי — למרות אשר הבונדאים והקרובים אליהם ברוח האשימו אותם בריאקציה — עיניהם היו תמיד צופיות למרחוק, ודרכם היה דרך ההתקדמות וההתפתחות ביחד עם נשמת העולם המדיני הכללי.

רובם של מנהיגי המפלגות השמאליות והקצוניות בקרב יהודי רוסיה ופולניה עברו ממפלגה למפלגה, החליפו את מקומם לעתים קרובות, כאשר החליפו ושנו את דעותיהם, השקפותיהם ונטיותיהם ביחוסם לעמנו. אלה האחרונים לא היו מעולם חפשים בדעתם ובמעשיהם, יען כי תמיד כוננו את מחשבתם ומעשיהם לרוחם ורצונם של בני המפלגות היותר קצוניות מהם, של אלה הרחוקים לגמרי מעמנו ודרישותיו וקניניו הרוחניים והמוסריים. יען כי אלה המנהיגים, או אלה שהתאמרו להיות מנהיגים, היו נוטים תמיד בסתר לבבם להתבוללות גמורה ולטמיעה של כליון וחדלון לאומי ועממי.

הַפְּרָט וְהַכְּלָל בַּסִּפְרוּת וּבַחַיִּים

מאת

א. אבירם.

ה.

הכלל מצא בברנר את קטיגורו הזעום. ברנר יושב ישיבת־קבע על כסא־הדין ומצליף בשוטו, הטבול במרירות וארס, על־גבי הקלקולים והמגרעות שבחיי הכלל. עיניו פקוחות לכל כת ראיתן לראות גם את ה„קיסם" שבעיני החברה כ„קורת בית־הבד", ואת „חוט־השערה" כ„הרי־הרים". הוא כופת את החברה אל עמוד־הקלון, קורע ממנה באכזריות את הקרומים והכסויים, מסיר את התחבשות וחושף את המדוים והפצעים, הנגעים והפגעים, שפשו בגופה. הוא מראה על כל הכשלון והרקבון של האינטליגנציה העברית, על אפסותה ושפלותה, על השגותיה הפעוטות, קטנות־מחה והתנוונותה המוסרית. הוא מעביר תחת שבט־בקרתו את נושאי־הרעיונות השונים שבתוכנו ומוקיע לפנינו את קוצר־הבנתם, צמצום־הכרתם ואת עולמם הרוחני הזעיר והדל, עד שאנו מתנודדים למראה כל הריקניות והאפסות, הממלאות את חיינו; צמרמורת תוקפת אותנו לטמטום־המח וקהות־הרגש, המתגלים בבהירות מעורת־עינים בנושאי הזרמים השונים שבעולמנו, ומעמקי לבנו תתפרץ הקריאה: מה מתועבים ונאלחים החיים! אנו מרגישים כאב חד ונוקב, כמעט כאב גופני, מעין הכאב שירגיש האדם, כשחותכים את בשרו בסכין קהה ופגום, ואנו חשים את הצער האין־סופי של העולה לגרדום, צער הדגים המפרפרים, אשר יאורם חרב, אותו הצער של האדם, שכל שערי תקוותיו ננעלו ודרך אין, ומוצא אין...

ברנר הוא בעל צד אחד. הוא רואה רק את ההופעות המכוערות והגלויים הפגומים שבחיינו. יצירתו איננה יודעת טונים ורודים, ניואנסים, צבא גוונים וחליפות. הוא אינו מכיר במשחק האורות והצללים באמנות, בשתוף מדת הרחמים למדת הדין ובנטיה כלפי חסד. רכוך הצבעים, המתקת הדינים ויסוד החסד זרים לקוחו. בקפדנות זעומה הוא פוסע בשבילו המיוחד, שביל ההריסה והעקירה, ואינו נוטה לצדדין אף כמלוא הנימה. הוא רואה רק אותה הסביבה, שבאצילי הרקבון והבליה שורצים בתוכה ושאדי הכליון והחורבן עולים ומתנדפים מתוכה. הוא רואה רק את הפגימות והלקויים, קטנות־המח וצרות־הלב, שחיי החברה מלאים וממולאים מהם.

סופר בעל כשרון „אכזרי" כזה, המצומצם ומכונס כולו במקצוע השלילה וההרס, אי־אפשר לו שלא יכשל בציורים חוזרים ונשנים ובכפילות הרעיונות. ואמנם מוצאים אנחנו את הלקוי הזה בכמה מרשימותיו וספוריו של ברנר. ברנר בעצמו מתנצל על החזיון הזה בדברים אופיים אלו: „דם ישן יוצא, יאמרו האחרים, אשר

מנהיגי הציוניים ברוסיה ופולניה לא טפלו מעולם בפוליטיקה קטנה של חוגים קטנים ושל בעלי השגות קטנות. מעולם לא בזבזו את כחותיהם על דברים פעוטים, כמו שמעולם לא חזרו לאחוריהם לראות ולשמוע מה תאמרנה יתר המפלגות, או מה יאמרו ה„גויים", הנמולים והערלים. יען כי נפשם העברית של מנהיגי הציוניים היתה שלמה, ועל כן גם עבדו לטובת העם עצמו בלי פניות ונטיות צדדיות.

ואם גם המפלגות השמאליות שבקרב עמנו, וביניהן גם בעלי ה„בונד" וחבריהם, דורשות כיום בגלוי זכויות לאומיות ומדברות בשם תרבות יהודית — אף כי מקודם היו מתנגדות לזה התנגדות גמורה — הנה באו לידי כך — ואשריהן שבאו לידי כך! — רק בכח ההשפעה, בכח התביעה העקשנית והבלתי־פוסקת ובכח התעמולה, שבכתב ושבעל־פה, של הציוניים. ואחת היא, אם המפלגות השמאליות מודות או כופרות בזה. האמת אינה זזה ממקומה.

הנה כי כן הרגש הבריא של יהודי רוסיה ופולניה למד אותם לבחור לאספת־השלום את הצירים היותר ראויים לתעודתם ולשליחותם, את אלה הראויים לדבר בשם רוב מנין ורוב בנין של האומה העברית, את אלה אשר לא יעשו לעולם ותורים ופשרות, במקום ובשעה שהם, הותורים והפשרות, יכולים להזיק לעתידו של עמנו או לכבודנו הלאומי.

זהו נצחונה של הציוניות, בת התקוה של אלפים שנה, זהו נצחונה של התחיה העברית. ראשי הציוניים ברוסיה ופולניה הם גם העומדים בראש התחיה העברית. ולא לבד שהם דורשים בכל עת ובכל מקום את זכותה והכרתה של השפה העברית, כי־אם גם הם הם הנואמים בכל כנסיה גדולה, בכל אספה צבורית ובכל ועידה של מפלגות שונות, בעברית. אינם מניחים את מקומם ואינם מוותרים בשום אופן על זכותה של השפה העברית, גם כששונאיה מקימים שאון ורעש לבלבל את המחות והלבבות.

ציוניים כאלה יכולים וצריכים להיות למופת גם לציוני יתר הארצות.

אֲגֻדַּת סוֹפְרִים עִבְרִים בְּאַמֶּרִיקָה.

לפני ימים אחדים נוסדה אגודת הסופרים העברים באמריקה. מספר חבריה לפי שעה קרוב לחמשים. זהו הנסיון הראשון במדינה זו לאחד את בני משפחת הסופרים העברים, שהיו פזורים בארצות־הברית, ביחוד בניו־יורק רבתי, בלי כלי כל קשר רוחני ובלי שאיפה כללית. מטרתה הראשית והעיקרית של האגודה הנזכרה היא מוסרית וספרותית: לקרב את הלבבות והרוחות של הסופרים העברים, בין אלה העובדים גם כיום את עבודתם התמידית בספרותנו ובין אלה שהיו אנוסים להניח את עטם העברי מפני שלא היו במדינה זו, עד הזמן האחרון, בימות עבריות והוצאות עבריות קבועות, המשלמות שכרן לסופריהן, — להרבות ולהפרות את כחות היצירה בשדה העבודה העברית.

ספר־התקנות, שקבלו החברים באספתם האחרונה, מלא מטרות נאות ושאיפות חשובות. ואנו רוצים לקוות

ל מ ר א ה הדם יביטו. שוב אותו הדם, למה שוב? הלא כבר ראינו! אבל בעל הפצעים יודע, כי אם אין הבדל בצבע דמו זה ובין הקודם, הנה פצעיו בכל פעם שותתים דם חדש, חדש"... („מכאן ומכאן").

כדרכו בכלל, כן דרכו בפרט. ברנר רואה רק את האדם הטראגי, האדם שאין לו בעולמו אלא צעקה איומה, האדם של המרתף האפל, האדם שכל חייו הם שלשלת ארוכה של פגעים ונסיונות קשים, צרות ויסורים. ברנר הוא משורר הדלות השחורה והמנוולת. הוא יודע לזעזע את נפשנו עד היסוד בציורים נוראים של ענויים תהומיים ומצוקות־שאול. הוא י ו ד ע את נפשם של החלכאים העלובים והאומללים, „שבעיניהם הם אינם מוצאים להם זכות לחיות מרוב שפלות, אלה הסובלים עמוק בדממה והשקט, ותרעומתם היא תרעומת אלמת, תרעומת עינים גרידא". הוא יורד לתוך־תוכה של נשמתם הדוויה והכואבת ומוסר לנו את זעזועי נפשם, מצבי־רוחם ונדנודי הרגשותיהם במלים פשוטות, המצטיינות בצמצום אמנותי ממדרגה גבוהה והמרעישות אותנו באמתותן ופשטותן.

„חיי האדם — הוא מהרהר — מה המה חיי האדם? חלום — ותו לא. נוח לו לאדם שלא נברא. אין דואג לו ואין מרחם עליו. אין רחמנות בעולם.

„והאדם — כמה נצרך הוא לרחמנות! הנה חייו של הגדיל, למשל. לכאורה, מה הוא ומה חייו? ואף־על־פי־כן — עולם קטן...

ובאמת, אלמלי היה הוא, הגדיל, יודע לכתוב במשל ומליצה והיה מעלה את דברי ימי חייו על הגליון — כמה גליונות היה צריך למלא...

„ואת זה כבר הגיד לחיימקה — וזה שחק עליו. יש ענינים יותר חשובים, אמר... „ענינים יותר חשובים"... יותר חשובים מזה, שאין כח לחיות בעולם?

„כן, אין כח... אין כח, פשוטו כמשמעו: חולשתו — אין לשער"... („הגדיל").

באחת מרשימותיו („בריה עלובה") הוא מתאר לנו טראגידיה של חלכה נדכה ונרמס. עצם המעשה הוא מן המצויים והרגילים, אולם ברנר יודע למסור לנו את מצוקותיו של האומלל בדברים פשוטים, המעוררים את נפשנו עד היסוד והמהממים אותנו באמת הפסיכולוגית שבהם.

לשואב־מים אחד, שהטבע העליב אותו באופן אכזרי (מכוער, בעל עינים כהות, בור וכבד־פה) משדכים עלמה חיה ורעננה מפני יחוסי־עגבים, שהיו בינה ובין פועל אחד, אשר לאחרונה עזב אותה ונסע לעירו. החתן העלוב אינו מכיר, כי העלמה העליזה והמלאה חיים נאותה להנשא לו רק כדי לחפות על אהבתה הקודמת. הוא אוהב אותה בכל לבו התמים, וזמן־מה הם חיים בשלוה מדומה. אולם עת מועטה אחרי חתונתם שב הפועל מעירו ושכר לו דירה סמוך

ולהאמין, כי התקנות האלה לא תשארנה אותיות פורחות באויר, שנכתבו רק לתפארת הלשון העברית, כי־אם יוציאו אותן אל הפועל והיו לברכה להתחיה העברית, המתעוררת לאט־לאט גם באמריקה.

לא מעט הוא מספרם של הסופרים העברים בניו־יורק, כאשר יאמינו רבים, אבל עד עתה היתה חסרה פה סביבה ספרותית עברית, הנותנת מקום לכשרונות צעירים להתפתח באופן הראוי להם. חסרים היינו פה סביבה ספרותית עברית, שיש ברצונה ובכחה להטביע חותמה, חותם התחיה העברית, על חזיונות ירועים בחיינו הצבוריים הרחבים, מרופי הצבעים ומרובי הנטיות והשאיפות.

נקוה, כי על־ידי אגודת הסופרים העברים החדשה תברא פה אותה הסביבה הספרותית והתרבותית, שכבר החלו להרגיש את חסרונה ושבמדה ידועה כבר נוצרו — בכל אופן הולכים ונבראים — אותם היסודות ואותם התנאים, הנחוצים לקיומה ולהתפתחותה.

נקוה־נא, כי האטמוספירה הרוחנית של אגודת הסופרים העברים באמריקה תהיה נקיה משאיפות פעוטות וזולות, וכבוד הספרות העברית, אם התחיה העברית, יהיה חופף עליה כל הימים.

מלבד שני השבועונים העברים, שכבר בצרו את מקומם במדינה זו וכבר רכשו להם את הספירות העבריות שבתוכה, הנה נוסדו פה בזמן האחרון גם הוצאות עבריות, שיש להן פרוגראמה רחבה ועשירה. תעודה רמה ניתנה להספרות העברית באמריקה, וגם בארץ זו תנתן עוד מעט היכולת להסופרים העברים להקדיש לה, לספרותנו, את כל כחותיהם, כשרונותיהם ועתותיהם. ואין אָנו חסרים פה אלא סופרים הראויים ומוכשרים להספיק את צרכיה ותביעותיה של הספרות העברית בימינו. אין אָנו חסרים אלא סופרים המסורים בכל נפשם לעבודתם בספרותנו, והם יודעים לכבד ולהוקיר את תעודתם הגבוהה.

נקוה־נא, כי אגודת הסופרים העברים באמריקה תתרומם אל הגובה הדרוש, והיא גם תועיל לפתח ולהמציא להספרות העברית את הכחות החדשים והרעננים, הדרושים לתחיתה ולתפקידה הלאומי בתקופתנו החדשה.

שְׁתִיקָה שֶׁלֹּא בִּמְקוֹמָהּ

מאת

י. ז. פרישברג.

ב.

בתחילת דברינו העירונו על „המצב הבלתי־נעים" של היהדות האמריקאית, שהיא מוכרחת לבקש בשביל אחיה בארצות אחרות מה שאין לה ו א י נ ה י כ ו ל ה לבקש לעצמה בארץ מושבה.

אָנו מרגישים בפעם הזאת הרגשה מיוחדת את המלים „אינה יכולה", מפני שבהן אָחוז בעיקר בלבול המושגים. מפני מה אָנו יכולים לבקש שם ואיננו יכולים לבקש כאן? יכולת זו, שיסודה באמת בהבדל המצבים והתנאים, לא נתפרשה דיה, והשתיקה גורמת למושג אחר, מושג מוטעה ושטחי, שהוא צף ועולה למעלה בלי הקירות ופירושים: המדינות החדשות והמתחדשות במזרחה של

לביתם. הנאהבים מוסיפים להמשיך את יחוסיהם הקודמים, והאומלל מתחיל להרגיש בהרגשה עמומה, כי „דברים בגו", ו„קנאת גבר" אוכלת אותו וקולעת את נפשו בכף־הקלע של יסורים וענויים. בשבת אחת בבוקר הוא מסב אל השלחן בבית־המדרש לפני הדורש במדרש. הרהורים רעים מנקרים במחו, אולם הוא חפץ להסיח את צערו מלבו ולהשקיט את המית־רוחו בדברי תורה של הדורש. וזה מה שהוא מספר:

„הטיתי אוזן ללמודים... גם בלאו־הכי הנני, ברוך השם, בור, שאינני מבין דבר, אף אז הרעותי להבין מבכל ימי השבת... אין הדברים נכנסים כלל לתוך אזני... כמעט איני שומע, כחרש מלידה... והלב — טיף־טיף־טיף... בלי הרף... אף רגע. התשמע? כתקתוק השעון ממש... „הלב הוא נביא" — אמרי אינשי. וזה אמת. אני מתחיל לאמר תהלים מבלי דעת כלל. חוזר על עמוד אחד עשר פעמים... ובקרבי כמו איש אחד יושב ומתגרה בי: „רחמנות עליך, רחמנות גדולה. מה המה חייך? ככלב הנך בביתך... כאב, ידידי, כאב אנוש"...

ברנר, כיהודי גלותי אמתי, איננו מכיר את הטבע ואת מראותיה עשירי־הגוונים. מכחולו האמנותי הוא דק ועדין למדי לצייר לא לבד הרגשות עמומות ודמדומי־מחשבות של האדם החי, כי־אם גם תנועות מרפרפות והעויות אוריריות, שהן כמעט בלתי־נתפשות; עיניו פקוחות לרוחה לתפוש את הפרטים היותר קטנים, הנוגעים לחיצוניותם של גבוריו: לארשת־פניהם, תלבשתם, שיחם ושיגם, ארחם ורבעם. אולם הוא עובר כמעט בעינים עצומות לגמרי על מחזות הטבע, על מראות תבל ומלואה ועל היקום הרוחש ומתנועע, הפושט צורה ולובש צורה, המרובה בגוונים וגווני־גוונים, האוצר בקרבו תעלומות וסודות. ציורי־נוף, תאורי הסביבה, שדות וגנים, נהרות ונחלים, בקעים ועמקים, יערות ופרדסים — כל „הפרפראות" הללו כמעט שאין להן מקום בספורי ברנר. גם מאורות השמים אינם תופסים מקום חשוב ביצירתו. אפשר לנו לקרוא פרקים אחדים רצופים בספוריו ולבלי מצוא אף ציור טבע אחד. ברנר מרוכז ומצומצם כולו בעולם ה„מדבר", וליתר העולמות איננו נותן דעתו כל עיקר.

ואם יש אשר ברנר פורץ גדרו, שגדר לעצמו, ומפנה את לבו לעולם החיצוני, הרי הוא עושה זאת לא „לשמה", לא תאור לשם תאור, כי־אם כדי להבליט ולסמן ביתר בהירות את מצב־נפשם של גבוריו ולצייר את הרגשותיהם והלך־רוחם. הנה דוגמה:

„חיים־מתי — יוצא אל החצר. אז מקדם את פניו ליל־קרה, האוצר בקרבו מין זעף של צער. ממעל לו שמי־ערבות קודרים, מעושנים ודוממים, ולפני עיניו הדומעות־העכורות אפלה משעממת" („בחצר").

אירופה — ירן עכשיו על התחתונה; הן עומדות למשפט אספת־העמים והנן ביד אספה זו כחומר ביד היוצר, ולפיכך יש לנו יכולת לדון עם מי שאינו תקיף ביותר ואיננו יכולים לדון עם מי שהשעה משחקת לו.

ותשובה זו, מלבד שטהיותה וזיופה כשהיא לעצמה, שאילו היתה אמתית, לא היתה נותנת לנו שום פתחון־פה, — היא מזיקה לנו מאד בזה, שהיא מאפילה על הטעמים הפנימיים ומפריעה בעד הסתכלות ישרה בגוף הענינים ובהדברים כהויתם.

הנה ראינו, כי יהודי אמריקה, כמעט לכל מפלגותיהם, לא פקפקו כלל בנחיצותן ובצדקתן של זכויות לאומיות במזרח אירופה, — הענין היה להם למושכל ראשון ולא היה צורך באמצעי תעמולה מיוחדים בשבילם, — בה בשעה שאינם חושבים כלל על שאלה זו בנוגע לעצמם; אולם עלינו להתבונן יותר במצבם הנפשי של היהודים באמריקה — ובמקום מושגים ריקים, שאינם אומרים כלום, יתגלה לפנינו מחזה נהדר שאין ערוך ליפיו. זוהי הרגשה לאומית כללית במובנה היותר נאצל; לא שאלה של קבוץ זה או אחר מעניגת כאן את היהדות האמרי־קאית, אלא השאלה הנצחית של קיום האומה בכלל, וכה היסטורי נפלא הוא שמכשיר את היהדות האמריקאית לפסוח גם על עצמה ולהכיר, כי לא היא, אלא הישובים בארצות הסלאווים הם נקודת־הכובד בקיום היהדות בשעה זו, והמלחמה היא עכשיו ליהדות יותר מאשר ליהודים.

היהדות באמריקה עדיין לא עשתה ואינה מוכשרה לעשות עוד את חשבון חייה הרוחניים, כמו שהארץ בכלל עודנה בבחינת חומר נוזל ולא נתכנסה עדיין לתוך דפוס קבוע. היהדות האמריקאית — אף כי רחוקה היא מלהפקיר את עתידה ואינה מתכוננת כלל לרדת מעל הבימה, — מקבלת על עצמה, בכל זאת, להמשיך גם להבא את קיומה בהתכווצות והצטמצמות לאומית, עד שתמצא לה דרך בסידור חיי הארץ בכלל ובהסתגלות אל תנאיה הקיימים וההולכים ומתהווים. היו כבר בדורות שעברו ישובים עברים שגלו לארצות חדשות, ועד אשר היתה יכולת בידם לסדר את עניניהם, השכילו לשמור על הכח החיוני שבקרבם בכחות מצומצמים וצנועים, וסוף־סוף — „מה שלא עשה השכל, עשה הזמן": הכחות גדלו מתוכם ויצאו מגבולותיהם, ובדרך טבעי נבראו חיים לאומיים מלאים.

החיים העברים הלאומיים באמריקה אמנם עניים ומדולדלים הם, וההתבוללות הטבעית נהנית מדלדול זה ואוכלת כדי שביעה; אולם אין זו אלא עניות, ולא הפקרת נכסים — אין טנדנ־ציה של התבוללות. אדרבה, יש כאן נסיונות רציניים לסגל את הקיום הלאומי אל התנאים, לחיות בצמצום ובדוחק — אבל לחיות.

אולם בה בשעה, שהיא, היהדות באמריקה, ותרנית היא על חשבון עצמה, אינה יכולה לחיות ותרנית בנוגע להיהדות באירופה המזרחית. יודעת היא, כי כאן, באמריקה, חי לפי שעה קבוץ גדול של יהודים, ושם — הקבוצים היהודים הם נושאי היהדות. הסדרים החדשים, אשר יונהגו שם תחת מסוה החופש, עתידים להחריב את מקדש ישראל, והחורבן זה קשה יותר משני החורבנות הקודמים.

ואם צודקת היא אמונתנו בעמים הנאורים, כי השתחררו שחרור גמור מנטירת האיבה ההיסטורית לתורת ישראל ולרוח ישראל, ואם נכון הוא בטחוננו בהם, שזה כבר השמידו מלבם את הנטיות של השחת ובער לתורה זו ולרוח זה, — כי עתה בטוחים אנו, שיעצרו ביד אלה הרוצים לעקור את שרשיהם פעם אחת כליל. גם לפני אספת־השלום צריכה השאלה להופיע במלוא צורתה, כמו שהיא מתגלית לפנינו בחיים, ולא להתכסות בפורמאליות שטחית. אספת־השלום צריכה לראות, מלבד שאלת היהודים, את האחריות הכבדה בעד חורבן היהדות, שנלחמה שנות אלפים על קיומה עד שהגיעה למפתן החופש העולמי, והחובה מוטלת עליה להעבירה את המפתן ולהכניסה, יחד עם כל העמים, אל ההיכל פנימה.

כשאנו עומדים על נקודה זו, לא יעלה על הדעת לערבב את שאלת זכויות לאומיות במזרח־אירופה עם שאלת היהדות באמריקה. אולם, כדי להטעים יותר את הענין, הנני להביא כאן את דברי אחד העתונאים היהודיים (א. ציוני בה„מארגען זשורנאל"), המתנגד לדרישת זכויות לאומיות בכל מקום, והוא דן על הדבר מהשקפה... ציונית.

ומענין לראות, דרך אגב, כמה אי־ידיעה וחוסר־בירור שוררים בשאלה זו, עד שדברים הבאים בעיקרם ללמד חובה אינם באמת אלא הגנה היותר מצוינה.

„עד לפני זמן קצר — מתאונן הכותב — היו היהודים הרוסים, הפולנים והרומינים חושבים את עצמם למאושרים, אילו היו נותנים להם זכויות אזרחיות; עכשיו מבקשים הם גם זכויות לאומיות. — — — עלינו רק לבקש שווי זכויות, כלומר, שנוכל לסחור את הארץ באין מפריע, שיוכלו היהודים ללמוד בבתי־הספר־והמדרש של המדינה ולהשיג את המשרות היותר גבוהות, להשיג אושר והצלחה לפי כשרונותיהם ולפי תנאי הארץ, כאינם יהודים. — — — רק בארץ־ישראל אפשר יהיה לנו, כשנהיה שם הרוב, לסדר את עניננו לפי חפצנו, אולם בחוץ־לארץ, כשיפתחו לפני היהודים את כל השערים, הרי הם מחויבים להכנס לבתי־הספר הכלליים ולתוך החיים הכלליים של המדינה, כמו שעשו באמריקה".

המחבר מביע את התאוננותו על היהודים, שהתחילו פתאום לבקש דבר חדש — זכויות לאומיות; אבל אילו עשה כאן שנוי קטן, שהוא הגיוני מאד, ובסוף המשפט, במקום הנקודה, היה מציב סימן השאלה, לאמר: מהו פשר החזיון, שלפני זמן קצר היו היהודים חושבים את עצמם למאושרים בהשגת זכויות אזרחיות ועכשיו הם מבקשים גם זכויות לאומיות? — אילו היה מהפך את

התלונה לשאלה, כי־אז היה מוצא את התשובה בסוף דבריו: כשתבוא הישועה הגדולה וביום בהיר אחד יפתחו לפני היהודים את בתי־הספר הכלליים, אז יהיו חייבים להכנס לתוכם; אבל הרי באותו יום עצמו יקרה גם אסון גדול, שיהיו מוכרחים לעזוב ולהחריב פעם אחת את כל בתי־ספרם ש ל ה ם, שהיו הרבה מאות שנה בתי־מקלט לרוחם הלאומי ושבהם נעשו לחטיבה מיוחדת! הרי — מפני מה הם מבקשים „גם" זכויות לאומיות. לא ה ו ס פ ה הם מבקשים, אלא שלא יגזלו מהם בחוזק־יד מה שהיה להם.

וכמה בולטת עכשיו הסתירה באותה ראיה: „כמו שעשו באמריקה"! מ ע ו ל ם ל א ע ש ו כ ך ב א מ ר י ק ה!

„ההגיון הקטן" של העתונאי, הבונה בנינים על רגל אחת, מוצא כהרף־עין את הדמיון שבין אמריקה ובין אותן הארצות, כי הרי הן לוקחות להן את סדרי המדינה באמריקה עצמה לסמל להן, ומה אפשר לבקש מהן עוד? אבל החופש אינו מושג מופשט. מתנה היא שניתנה לבני־אדם למלא בה את צרכיהם, ומה שהוא חופש במקום זה יכול להחפך למקור של תלאות ועגויים קשים במקום אחר. אותן הקבוצות, שיסדו את מדינת ארצות־הברית, היו כולן צעירות וחדשות, ובאו לידי הסכמה לבנות את הארץ על יסוד תרבות אחת, ואילו שם הלא בא „החופש" לדכא ולהשמיד פעם אחת עם עתיק־ימים בן תרבות מיוחדת, מלאה וחיה. מאות בשנים חיינו שם את חיינו העצמיים, וסדרי המדינה הישנים עזרו לפתח תרבות זו, — איזו רשות יש להם עכשיו לבוא ולעקור את הכל? כשהתחילו היהודים לנדוד לאמריקה, הביט עליהם עם ישראל כעל נדחים, בשעה שרוב העם נשאר במקום חיותו וגידולו; עכשיו, כ ש כ ל העם צריך להנשל מקניניו, הרי זה לא פחות מאבדן עם ישראל.

כותב המאמר הנזכר מראה לנו את שטר־החוב על ארץ־ישראל, ולא ראה, כי בדיקלירציה הציונית עצמה נמצאת כבר התשובה על אולת זו. ה„גוי" באלפור, מחבר הדיקלירציה, מבין את הפרובלימה היהודית יותר מן היהודי הציוני, ותנאו התנה בפירוש, שלא תהיה דיקלירציה זו יסוד לקפוחן של זכויות היהודים בארצות הגלות. יודעת היא הממשלה האנגלית, כי לא בשנה אחת תבנה ארץ־ישראל ולא בעשר שנים תוכשר לתפוס את מקום מרכזי־הגולה החשובים, להיות מקור חיים לכל תפוצות הגולה, ולהפך — היהדות הגלותית מוכרחת להמשיך את קיומה באופנים היותר נאותים, כי היא היא אשר תבנה את ארץ־ישראל. להשתמש איפוא ביסוד המדינה בארץ־ישראל כנגד זכויות לאומיות בגולה — היא אחת משתי אלו: או רמאות או בערות.

וישנו עוד צד אחד, שבו תחפוצנה המדינות החדשות לצאת בעקבות ארצות־הברית, וגם הוא מוכרח ללבוש שם צורה אחרת. כוונתי להפרדה בין הדת והמדינה.

אם הפולנים הם, כדברי „הועד הפולני" אל הקונגרס היהודי, „בעד מלכה מיוסדת על העיקרים של חופש ד ת י, מדיני ותעשיתי", הרי זה משום שכל מיני החופש האלה כרוכים זה בזה. חופש דתי, כשהוא סמוך לחופש מדיני, אין פירושו אלא אותו היסוד, שהיה לאבן־בוחן לסדרי המלוכה החדשים — הפרדת הדת מן המדינה; אז צריך בהכרח להסיר, לפחות באופן רשמי, את הסותה של הדת על השלטון, כדי שיוכלו להשתתף בו בפועל בני הדתות האחרות; אז צריך — ואין דרך אחרת — להסיר את למודי הדת ואת המנהגים הדתיים מבתי־הספר, שהלמוד בהם ה ו ט ל ל ח ו ב ה על כל בני הדתות.

אולם עד כאן תקון החוקים, מכאן ואילך מתחילים החיים.

כשאנו רוצים למצוא את הצורה, שתקון זה לובש בחיים, הרי יש לפנינו שני טפוסי מדינה שונים, ועלינו להתבונן אל שניהם כאחד. כשאנו שמים את עינינו, למשל, בצרפת, אנו מוצאים שם התנגדות וחכוכים תמידיים בין השלטון ובאי־כח הדת, ויחד עם זה רבה שם, יותר מבמקומות אחרים, הפריצות ופריקת עולה של הדת, באופן שעלינו להחליט, כי יחד עם התקון החדש, שאינו מכוון באמת אלא לסדרי המדינה, נפסקת במדה ידועה גם השפעתה של הדת על החיים והחברה. אולם, כשאנו פונים אל אמריקה, הרי אנו רואים את ההפך: הממשלה והדת חיים בשלום זו בצד זו ונוהגות כבוד זו בזו, והשפעתה של הדת גדולה על החברה.

אולם הסתירה הזאת מתישבת, בשימנו אל לב, כי התקון, אף־על־פי שהוא אחד פה ושם, נברא על־ידי גורמים שונים וגם לתכליות שונות. בצרפת יש דת שלטת אחת, אבל היא העיקה ימים רבים על השלטון המדיני, וזה האחרון לא נשתחרר ממנה אלא על־ידי מרידה; הנתוח עדיין חדש הוא והיחוסים נשארו במדה ידועה. אולם באמריקה יצא הדבר אל הפועל באופן יותר טבעי, על־ידי גורם אחר ולצורך אחר לגמרי. פה לא היתה דת שלטת, אלא הרבה כתות דתיות, ודוקא משום שכל אחת מהן ח ר ד ה ע ל כ ב ו ד ד ת ה, היו כולן מוכרחות לבוא לכתחילה לידי הסכם ולהשוות את זכויות כולן, כלומר: להפריד אותן לגמרי מעניני המדינה.

המדינות החדשות — נאמר, למשל, פולניה — דומות בהתרכבה האישית שלהן לצרפת. אבל התקון הזה, לכשיעשה אצלן, לא יעשה עוד על־ידי מרידה ומתוך מרירות. הדבר הולך ונעשה עתה למוסכם בכל ארצות אירופה הישנות והחדשות, ובאי־כח הדת כבר הוכרחו להשלים עם השקפה זו ולא יתקוממו נגדה ביותר. אין כל ספק איפוא, שתקון זה לא יגרור אחריו רפיון כח הדת בחיי החברה באופן ניכר, ואדרבה: הרבה ממנהגי הארץ, שהיו עד כה מנהגים דתיים, מקבלים אשור לאומי (והפולנים הרי כוללים את מושג הלאום במושג המדינה), והם נופלים לחובה גם על המועט, שבשבילו לא חדלו להיות מנהגים דתיים זרים.

בבחינה זו שונה היא לגמרי מדינת ארצות־הברית. לא החוקים של חופש הדת, כשהם לעצמם, מבטיחים כאן את החופש לבני דתות אחרות, אלא ההרכבה הטבעית של אזרחי הארץ.

כאן לא היה אפשר להגדיל את כחה של הדת על חשבון המדינה — אפילו אם לא היו חוקים מיוחדים לכך. הכתות הדתיות המרובות מרחיקות מחיי המדינה ומבית־הספר כל תמונה חשובה של דת יותר משיכול היה לעשות זאת החוק היותר גמרץ. אָמנם מפני שרוב הכתות האלה הן נוצריות — הרי הן מטביעות כולן יחד איזה חותם דתי כללי על בית־הספר, והדבר הזה עצמו הרי מופת ברור הוא להוכיח, עד כמה אין בכח החוק להכריע; אבל סוף־סוף אין אלו אלא רשמים כלליים, שאין בהם קפוח־זכות חשוב לדתות אחרות, וליותר מזה לא יגיעו לעולם — לזה ידאגו תנאי הארץ עצמם.

ואין לשכוח, כי הגבולים בין הדת והלאומיות אצלנו אינם מסומנים בדיוק רב, ובשעה שלעם היושב בארצו אין כל סכנה, אם הגבולים מטשטשים אצלו, ומה שהיה תחילה בתור מנהג דתי יחשב לו מעתה למנהג לאומי, — הנה לנו קשה דבר זה מאד. אין אָנו יכולים לראות בדיוק מה אָנו דורשים בשביל הדת, ומה — בשביל הלאום. אין ספק בדבר, שאותו החופש הדתי, שהפולנים מסכימים לתת לנו, אינו גם הוא חופש מלא ושלם, כי אם היו מתרצים לתכנית דתית שלמה, הרי נכללות בדתנו כל העמדות החשובות ביותר של הלאום. אותו החופש הדתי בעל־כרחו הוא בא איפוא למעט, כלומר, חופש דתי במדה שאינו פוגע באחדות הלאומית, או לפי מושגם, באחדות המדינית, ואין לדעת עדיין, למשל, אם שמירת השבת והמועדים תחשב אצלם לקנין דתי או לאומי, וכך הוא בנוגע להרבה קנינים חשובים של האומה העברית.

אַחַד־אֶחָד וּבְאֵין רֹאֶה . . .

מאת

ח. נ. ביאליק

אַחַד־אֶחָד וּבְאֵין־רֹאֶה, כַּכּוֹכָבִים לִפְנוֹת שַׁחַר,
כָּבוּ שְׁפָנַי מֵאֵינַי וַיִּכָּלוּ בְּחֶזְיוֹן רִיקָם.
אַךְ עוֹד הָאַחֲרוֹן קָמִים עִמִּי, וְהִיא נִדְמַת כָּל חַיַּי,
לֹא יַחֲרִישֶׁנָּה הַמַּזְיִדִים וְכָל שִׂטְנָן לֹא יַכְחִידֶנָּה,
אֲשֶׁר אִתְּשַׁבְּעָה עוֹד בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וְלִפְנֵי נְטוֹת יוֹמִי,
אִם בְּהָקִיץ וְאִם בַּחֲלוֹם, אַךְ לִי עוֹד פַּעַם אֶחָת,
אֶחָת, לִי אַךְ הַפַּעַם, וְלִי רַק עַד אַרְגִּיעָה,
יִשְׁגֶּדְנָּא אֵלַי בְּבֹלִי־יַבְרִי חֶזְיוֹן תְּמוּנַת יַלְדוּתִי
וּבֹקֶר חַיַּי נַעֲבַרְתִּי בִּמְלֹא מָתְקוֹ הָרִאשׁוֹן.

אָמְנָם נִגְאֲלוּ עַתָּה חַיַּי וְאֵחַלֵּל בְּמִידַי רֵאשִׁיתִי,
שִׁבַּרְתִּי הַמְּסִלּוֹת לֵאלֹהַי וְשַׁעֲרֵי רַחֲמַי לֹא אֶרְפָּא,
אָזְנַי אֲטוּמוֹת לִקְרִיאוֹתָיו וְעֵינַי עֲצוּמוֹת לִרְמָזָיו קָדְשׁוֹ,
נָזוּף הָיִיתִי לְשָׁמָיו וּמֻנְּדֶה לְכוֹכְבֵי־אוֹרָם,
לֹא נִבְרֵאתִי עוֹד צִיץ־הַשָּׂדֶה וְשִׁבֹּלֶת שָׂדֶה לֹא תְבָרְכֵנִי,
וְרֹדֵי מִגְּלֵי הַיְּאוֹרִים וּדְבַר הִתְגַּבֵּר בִּי;
וְאִלְּמָם בְּאַחַד הַמְּקוֹמוֹת, בַּחֲרַךְ־תֵּבֵל וּבְאֵין־עוֹלָם,
בִּמְקוֹם לֹא יַעֲבֹר מְאוּם וְלֹא יַעֲלֶה עַקְבוֹת הַבֹּקֶר,

הֲלֹא שְׁמִירָה עַד הַיּוֹם בְּעֵינָהּ וּבְעֶצֶם תָּמָהּ,
כַּחוֹתָם עַל יְמִין עֶלְיוֹן, דְּמוּת יַלְדוּתִי הַקְּדוֹשָׁה,
יִמָּחֵין לַחֲלִיפוֹת עִתִּים, לֹא־נִפְגֶּמֶת וְלֹא־נִכְהֶמֶת,
כְּאַיֶּלֶת הַשַּׁחַר בַּמָּרוֹם, עוֹד תִּזְרַח אֵלַי מִמִּשְׁבַּצְתָּהּ,
צְפִיָּה הֲלִיכוֹתַי מִמֶּרְחָק וְכָל־צְעָדַי תִּסְפֹּר,
לִי יִרְעַד עַפְעַפָּהּ, וְעָלַי עֶדְנַת זָהֳרָהּ.

וְנוֹף־מְכוֹרָתִי הָרָחוֹק, נְאוֹת יַלְדוּתִי וּמִסְגַּרְתָּהּ,
עֲפַר שָׁרָשַׁי, מַעְיַן רוּחִי, נְעִים גַּעְגּוּעַי וְהֶגְיוֹנַי,
פִּנַּת יְקֶרֶת לִי עַל פְּנֵי תֵבֵל וּתְרוּמַת עַפְרוֹת אָרֶץ,
אֵין רַעֲנָן לִי מִירַק דִּשְׁאוֹ וְאֵין מָתוֹק לִי מִתְּכֵלֶת שָׁמָיו,
וְזִכְרוֹ כַּיַּיִן הַטּוֹב לֹא יָפוּג לָעַד מִדָּמִי,
וּבְלִבִּי יַלְבִּין נֶצַח זַךְ שִׁלְגּוֹ הָרִאשׁוֹן,—
נוֹף־מוֹלַדְתִּי, מְלוֹן רֵאשִׁיתִי וְרֹאשׁ מַרְאֵה עֵינָי,
חֶבֶל שַׁאֲנָן וּבוֹדֵד, צָנוּעַ בְּיִפְעַת עֲלוּמָיו,
שְׁפוּן הָרִים וִיעָרִים וּצְעִיר שָׁמַיִם וָאָרֶץ,
מְשַׁלֵּחַ שְׁבִילָיו בָּעֲמָקִים וּמִשְׁעֳלָיו בְּקָמוֹת־זָהָב,
וְחוֹרֵז דוּמָם יָמִים וְלֵילוֹת, מִיְּצִיאֵי בֹקֶר וָעֶרֶב,—
הֲלֹא גַּם הוּא, כַּאֲשֶׁר הוּא שָׁם, עַל־פְּנֵי תֵבֵל־אָרֶץ,
וּלְכָל פִּתּוּחָיו יַחַד וּבְעֶצֶם זִיווֹ הָרִאשׁוֹן,
כַּאֲשֶׁר חֲרָתוֹ מֵאָז בְּנַפְשִׁי אֶצְבַּע אֱלֹהִים נַעֲלָמָה,
וְכַאֲשֶׁר אֶשָּׂאֶנּוּ בְלִבִּי עַד יוֹם אַחֲרוֹן וְלִקְצֵה אָרֶץ,
עֲנוֹג־אָבִיב אוֹ בְהִיר־קַיִץ, נוּגֵה־סְתָו אוֹ עֲז־חֹרֶף,—
עוֹדֶנּוּ תָּמִים כִּהְיוֹתוֹ, קוֹפֵא אֶל יְקוּמוֹ סָבִיב,
שׁוֹקֵט אֶל זְהָרָיו יוֹמָם וְאֶל רָזֵי־רָזָיו לָיְלָה,
נוֹצֵר רֵיחַ אַפּוֹ הַטָּהוֹר וְשׁוֹמֵר חֶרְדַּת קָדְשׁוֹ
בְּחֵיק כָּל אֶבֶן דּוּמָם וּבְסֵתֶר כָּל פִּנָּה עֲמוּמָה,
בְּרַעַד עָלֶה נִדָּף וּבְצֵל־קְטָן־עָבִים נָמוֹג;
עוֹד כָּל יְעָרָיו עַל מִשְׁמְרוֹתָם, אוֹרְגִים צִלְלֵיהֶם חוֹרֵי,
לֹא נִפְקַד מֵהֶם וְלוּל וְאַחַת מֵרִשְׁתוֹתָם לֹא נִקְרָעָה,

מַחֲבוֹאֵיהֶם מְלֵאִים עוֹד פַּחֲדֵי לְבָבִי הַמְּתוּקִים,
וְעַנְגֵי־חֲלוֹמוֹתַי מְשֻׁלָּבִים תַּחַת אַחַד הַשִּׂיחִים.
גַּם הֲרָרָיו כֻּלָּם עוֹד עַל כַּנָּם הָרִאשׁוֹן יַעֲמֹדוּ,
עֹטִים כָּל מַרְבַדֵּיהֶם, רִקְמֵי צִיצִים וּמְעֻלְפֵי רְסִיסִים,
חוֹתַם פְּעָמַי עֲלֵיהֶם וְעִקְּבוֹתַי בָּהֶם נוֹדָעוּ,
וְהַר־חַיַּי הָרִאשׁוֹן עוֹדֶנּוּ שָׁפוּךְ עַל פְּנֵיהֶם,
בֵּין חַגְוֵיהֶם יָלִין עַד־עַתָּה הֵד תְּרוּעַת נַפְשִׁי,
וְרוּחִי עוֹרְגָה תוֹעָה שָׁם בְּתִמְהוֹנָהּ וּכְאִלֵּם שְׂפָתָהּ...

(סוף יבוא).

מאת
שלום־עליכם

חֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים אָלֶף

תרגום
י. ד. ברקוביץ

(המשך)

קצור הדברים, במה אנכי עומד? עומד אנכי בהפקעת השטר. כשהגיע הדבר לידי הפקעת השטר מבית־הבאנק, נתגלע סכסוך חדש: מ י ו מ י ה ה ו ל כ י ם? כל אחד מאתנו, כשהוא לעצמו, יודע אמנם בנפשו, כי איש נאמן ובטוח הוא, ואף־על־פי־כן ללכת בעינים עצומות אחרי פלוני ולסמוך על אמונתו ויושר־לבו — אין אני רואה חובה לעצמי, לפי שהנסיון גדול היא ביותר — נ ס י ו ן ש ל ח מ ש ה ו ש ב ע י ם א ל ף... המבין אתה, עד היכן הדברים מגיעים.... נמנינו איפוא וגמרנו: מאחר שאני אינני מאמין ב ך ואתה אינך מאמין ב י — לפיכך נלך יחדיו. יהדיו מה פירושה? פירושה: בעשר נפשות. מנין הני עשר נפשות? ספור — ותראה: אני — הרי אחד. בירנ־בוים — הרי שנים. הכומר — הרי שלשה. אחי הניך הרי ארבעה. שלשה עורכי־דין (אחד מצד הכומר, אחה, עורך־דין טאראשצאי, מצד אחי, ואהה, עורך־דין ציר־קאסי, מצד בירנבוים) — הרי בערכך, בלא עין־הרע, שבעה. הוסף עליהם את שלשת הסרסורים, שנכנסו בעבי הקורה לפשר בינינו, ועלה החשבון לעשר נפשות, כלומר — למנין שלם... והיה הדבר בעינינו מתחילתו משונה קצת. אחי הניך מחה והתמרמר מאד, שאנו הולכים בהמון, בחבורה רבה כל־כך. „כמדומה לי, הוא אומר, שאנו מספיקים, אם נלך שנינו בלבד“. כלומר: הוא והכומר... כפי הנראה, לא היתה דעתו נוחה ממנו, שהכבכמנוהו ואיש מאתנו לא אבה לסמוך על יושר־לבו שלו ועל אמונתו של הכומר. ואולם לא הועילה לו הפעם מחאתו, לפי שכל אחד מאתנו בא בטעמו ובנימוקו וכל אחד הוכיח את צדקת טענתו. למשל: אנכי הוכחתי להם, כי אני מ ו כ ר ח ללכת, לפי שאח אני להניך; ולא משום שאני מ כ ב ד ה ו ביותר, אלא משום שאני ח ו ש ד ה ו ביותר: כי מה אעשה לו אחר־כך, אם יסובבני בכחש וישלח לשון אחרי? האם אתבעהו לדין? הלא אחיו אנכי!... ושכני בירנבוים למד קל־וחומר ממני: ומה אח אינו מאמין באחיו, בעצמו ובשרו, — אדם זר כמוהו, שאינו לא אח ולא דוד, לא קרוב ולא גואל, לא כל־שכן שאינו יכול לסמוך על הנס! ובפרט, הוא אומר, שכבר העביר על מדותיו יותר מדאי וכבר יצא ידי חובתו הכותנו... אף אלו דברים הראויים להשמע! ושלשת עורכי־הדין: הלא ד י ן הוא, שיהיו באותו מעמד, מפני שצריכים הם עדיין, הם אומרים, לעשות ולעשות במלאכה: עוד ידם נטויה לכתוב!... לא נשתיירו איפוא אלא שלשת הסרסורים. עמדו הסרסורים ומסרו מודעה, כי הריך ילכו אף הם אתנו, ודוקא שלשתם יחד, מפני שכולם כבר נתנו ידם בדבר, כלומר: כולם בעלי־נכסין הם ושותפים־מתחלה. שלשתם, הם אומרים, כבר עברו בכור־הברזל וכבר טעמו בדיירם טעמה של הבירוזה אשר בבית־הדין, והרי הם יודעים איפוא טיבו של שבר־סרסורים. המבינד קירטא"ז, שדינו, הם אומרים, כדין רח"ש לשדכנים: אינו נקנה לבעליו אלא במשיכה, ודוקא תיכף למעשה, בשעת שבירת הכלים, גזירה — שמא יהמיצוהו... המבין אתה, עד היכן הדברים מגיעים?... ורק מנויה וגמורה היתה בינינו, כי כשנכנס

לבית־הבאנק, לא נכנס כולנו יחד, אלא אחד אחד נביא; ומתוך שכל אחד מאתנו ניעור עם שחר ונודרז להיות הראשון, לפיכך השכמנו כולנו לפתחו של בית־הבאנק עם אור בוקר, ועמדנו הוזרים בחוץ שעה ארוכה, עד אשר פתחו את הדלת לפנינו, ואז נכנסנו כולנו בחבורה להפקיע את השטר. והנה לא אבוא בזה לתאר לפניך טיבו של באנק ומעמד אנשיו והליכותיו עם הבריות, מדרכו של באנק, שפקידיו אינם נחפזים במלאכתם. עוד היום גדול, ויש להם פנאי. מה להם ולשטר, וליעקב־יוסיל, ולחמישה ושבעים אלף, ולכמרים, ולחניכים, ולבירנבוימים, ולסרסורים עלובים שצריכים פרנסה, ולבני־אדם כתם? — לפם רחוק מכל אלה! כולם נתונים איש לעסקו ואיש למלאכתו: זה מעשן פאפירוסה להנאתו ומרבה להג עם חברו, זה שותה כוס תה וזה מחדד עפרונו, ופלוני נמלך פתאום וישב לעיין בעתון בעצם היום: נעץ חוטמו בתוך הגליון — ושוב לא ירים את ראשו ארוך בעד כל כופר! מתהלכים אנו בבית־הבאנק, תועים איש לעברו, מפהקים, מכעכעים, מחכים בכליון־עינים לבוא הרגע המאושר — אך רואה־החשבון איננו עדיין! בא רואה־החשבון — והנה הגזבר איננו. בא הגזבר — והנה המנהל איננו. איה המנהל? עדיין ישן הוא. כלומר: ראש בית־הבאנק ומנהיגו, אשר על־פיו יישק כל דבר, שוכב סרוח על מטתו וישן שנת־ישרים. מה לו, דרך משל, ולשטר, וליעקב־יוסיל, ולחמישה ושבעים אלף, ולכמרים, ולחניכים, ולבירנבוימים, ולסרסורים עלובים שצריכים פרנסה, ולבני־אדם סתם? כמה, למשל, מקבל פה משכורתו לשנה איש מנהל אשר כמוהו? בודאי ששה אלפים קרבונים, ואפשר שמונה אלפים, ומדוע לא כל עשרת האלפים כולם? וכי קלה בעיניך עבודת־הפרך, שעובדים נפש כמותו עובד פה!... והיך, שהייתי מקבל על עצמי לעבוד במרוצי ברצי משכורתי, ואפילו בשליש, והייתי זריז בעבודתי יותר ממנו, ונאמן ממנו על אחת כמה וכמה!... כך הייתי עומד ומהרהר בשעת מעשה בפני עצמי, ואפשר שלא הייתי מהרהר בשעת מעשה כלום... המבין אתה, עד היכן הדברים מגיעים?... ובין כה וכה נכנס המנהל. כיון שנכנס המנהל, מיד הרהרנו ופנינו אליו כולנו בבת־אחת. ראה המנהל המון יהודים נאספים עליו וכומר בתוכם — ונבעת מפנינו ונתן ידו את בידו. יצאו רק עורכי־הדין, שלשתם יחד, וגם הכומר עמהם, והגישו לפניו את כל הכתבים והניירות המיוחדים. המבין אתה, עד היכן הדברים מגיעים?... פנה מהם המנהל ויבא להתבונן עם הניירות הדר בחדרו, ואותנו עזב לנפשנו. עמדנו הדבית, מהלכים ומצפים עד בוש — עד אשר האיר אלהים בעינינו והזהרתנו באמת: המנהל יצא מחדר־משכיתו בלוית פריץ אחד מסורבל־בשר, ופנה אלינו, במחילת כבודך, אחור ולא פנים, ועמד לדבר עם אותו הפריץ דברים שאין להם סוף. מה לו ולשטר, וליעקב־יוסיל, ולחמשה ושבעים אלף, ולכמרים, ולחניכים, ולבירנבוימים, ולסרסורים עלובים שצריכים פרנסה, ולבני־אדם סתם?... פתאום הפך אלינו את פניו: „וואשי בומאגי גאטאווי, סטופאיטיע וו קאססו“ — כלומר:

הניירות שלכם מוכנים, ואתם פנו ולכו לכם אל הגזבר... אם כן, מתחילה הוה עלי לאמר כך!... המבין אתה עד היכן הדברים מגיעים?... מיד המני והרדתני את הניירות ופנינו אל הגזבר ומסרתים לידו. כסבור אתה אפוא, שהפעם כבר באנו לידי גמר? לא היו דברים מעולם! הגזבר עסוק במלאכתו — מונה מעות. שטרות של מאה ושל חמש מאות עפים מידו בזה אחר זה, ויורדים — כדומה עליהם השדה! הרי קרוב של רבם מסבבים את השולחן! הרי איני מוצא ידי גם רגלי מתוך העושר הזה. הרי אני עומדתי וירקתי על כל השטר כולו!... כך אני עומד בשעת מעשה ומהרהר בפני עצמי, ואפשר שלא הייתי מהרהר בשעת מעשה כלום... והוא, כלומר — הגזבר, עושה את שלו: מונה את הזהב כמו הוה שברי מעות, ואיננו לא ישגיח כלל, אפילו עין אחת לא יעיף עלינו! מה לו לזה, דרך משל, ולשטר, וליעקב־יוסיל, ולחמישה ושבעים אלף, ולכמרים, ולחניכים, ולבירנבוימים, ולסרסורים עלובים שצריכים פרנסה, ולבני־אדם סתם.... הוהב על מעות הדלפתחה, מבריק ונוצץ ויורד לב, ומשמיע קול צלצול משונה, קול נחמד ונעים מאד, הרא הוא הזהב.... המבין אתה, עד היכן הדברים מגיעים....

(סוף יבוא).

„כִּנֶּסֶת“

מאת

ראובן בריינין.

ג.

אחרי „ההלכה והאגדה“ ואחרי הדברים הקשים, שביאליק מטיח כלפי ה„שירה לשמה“, ואחרי קריאתו: „הנה הולך וגדל הדור באויר שבירי מטירות יפיפיים ושל מיני דברים שכולם הבל ורוח שפתים“, הנה בא אלינו המשורר במאמרו „גלוי וכסוי בלשון“, שהוא הותר בו התורה עמידה מיוחדת „כבא־כבודה“ של השפה בעצמה, של כל שפה ושל כל לשון. והמאמר הזה פותח לנו פרק במעמקי נפשו של ביאליק. ואנו מכירים, שאיזו תביעה חדשה עוברת שם. אנו מרגישים, שמשוררנו עתיד לגלגולים רוחניים חדשים. על זה מעידים גם שיריו, שנדפסו בה„כנסת“ אשר לפנינו. נראה לנו, שהמשורר עושה דין וחשבון בנפשו, והוא בוחן ובודק את כל גנזי רוחו. אנו שומעים, אם אזננו צריכים לכך כלום, במאמריו האחרונים את הדו של איזו ירידי פנימי. ויש אשר נדמה, כי המשורר עומד ומחכה לקראת שפע חדש ממרום, לקראת אינצרמיות חדשים, לקראת גלויי־נפש חדשים. ובאותה שעה הוא כמעט בוזה באוצרותיו הידועים לנו. כמעט שהוא מבטל את מתנות שירתו העשירה והפורה.

ואנו רואים חזיון נפשי יקר במינו.

ביאליק אמן־הניב, היוצר בבחינת הלשון והרודה בכל אוצרותיה, אותו ביאליק, היודע את סוד צרופי־המלים ואת צרופי־צרופיהן, כמו שהוא יודע את כחן וגבורתן, — הנה הוא נרתע פתאום מפני המלה, מפני כל מלה ישנה וחדשה, הנה הוא מרגיש פתאום את חסרון כחה של המלה, את ריקניותה ואת סתמיותה.

משל למה הדבר דומה: לעשיר, לבעל אוצרות גדולים, שפתאום נתגלה ונתברר לו הדבר, שכל עשרו הרב אינו שוה כלום, יען כי במחיר כל כספו לא ישיג אף אחד ממאוייו הפנימיים ולא ימלא את הויתו הריקה. ברגע אחד יורד עשיר כזה מנכסיו הרבים והוא נעשה עני בחומר, יען כי נתעשר ברוח.

במצב כזה אנו פוגשים הפעם את ביאליק. רב הנכסים הזה — הכתוב מדבר בנכסי הלשון — מרגיש פתאום את הדלות הרוחנית של כל שפה ולשון. מה ערכם של אוצרות־כסף, אם אין לקנות במחירם שום דבר, שיש לו איזה ערך, שום דבר, שיש בו ספוק איזה צורך גופני או רוחני, שום דבר, שיש בו איזה ממש? ומה ערכה של הלשון, כל לשון שהיא, אם אין אנו יכולים להשיג בעזרתה את מהות הדברים כשהם לעצמם?

יש בין משורריהם, וביחוד בין החדשים שבהם, שהם מסתפקים, — ודי להם ועונג להם, — בצלילים, בצבע הקול, בהברות יפות ורכות או בהברות חזקות ונמרצות. דיה להם שירת־המלים, המלטפת את האוזן והמסלסלת ברגשות כהות ועמומות. הם מבכרים את הפרחים על הפירות, כמו שהם מתרפקים על הערפליות, ההסתר וההעלם שבדברים.

היו ימים וגם ביאליק בעצמו היה שכור־המלים. רק דוגמה קטנה אחת:

„הנה הוא אל נקמות, הוא בכבודו ובעצמו. שלו ונורא הוא יושב על כסא־אש בלב ים הלהבה. מעטהו שלהבת ארגמן והדום רגליו גחלים בוערות. כתרוהו דהרות אשים, מחול אכזרי קודח סביבו. על ראשו תשאה להבה, גומעת בצמא חלל העולם. והוא שלו ונורא יושב וזרועותיו נתונות על לבו. מרחיב להבות במבט עיניו ומעמיק מדורות בניד עפעפיו. הבו לה, דוהרים דוהרים, הבו לה' מחול להט ואש!" (מגילת האש", 1).

ביאליק של היום בודאי שהוא מרגיש, כי כל הציור הזה אינו אלא מחול אכזרי של מלים קודחות. כי אחרי שנאמר, שאל נקמות „יושב על כסא אש בלב ים הלהבה", הנה התאורים הבאים אחר זה, כמו „מעטהו שלהבת והדום רגליו גחלים בוערות", כי „כתרוהו דהרות אשים", כי „על ראשו תשאה להבה", והוא „מרחיב להבות ומעמיק מדורות"... „דוהרים דולקים, מחול להט ואש", — הנה אין כל התאורים האלה אלא „כפל־לשון, כדי לחזק את הענין", שאין בהם לא ציור חדש, אף לא צבע או גוון חדש, לא מושג ולא רעיון, שאינם כלולים כבר בהמלים הראשונות, שאל־נקמות „יושב על כסא־אש בלב ים הלהבה".

בעלי המדרש לא היו כל־כך פזרנים במלים, והם שאמרו: „תורה שנתן הקדוש ברוך הוא למשה עורה של אש לבנה וכתובה באש שחורה". רק שתי פעמים איש, והרי לפניך ציור מבהיק ומושג בהיר: אש שחורה כתובה על־גבי אש לבנה. כל מלה הנה אומרת ומסמנת דבר־מה: צבע ידוע, מושג ידוע.

ביאליק של היום, בצורתו החדשה, שהוא מתגלה לפנינו בה„כנסת", יבקש בכל מלה את הגרעין, את התוך, את המושג, שהיא שואפת לסמן, ועל כן הוא נבעת מפני כסויי־הלשון על תהום המהות, על החלל הריק והנורא.

אמנם ביאליק יודע יפה, כי „בעיקר הדבר, הרי אין לך בלשון מלה קלה, שלא היתה בשעת לידתה גלוי נפשי עצום ונורא, נצחון גדול ונשגב של הרוח".* ואף־על־פי־כן, „הרי הדבר ברור, שהלשון לכל צרופיה אינה מכניסה אותנו כלל למחיצתם הפנימית, למהותם הגמורה של דברים, אלא אדרבה, היא עצמה חוצצת בפניהם. מחוץ למחיצת הלשון, מאחורי הפרגוד שלה, רוחו של האדם, המעיטה מרחיפתה הדבורית, אינה אלא תוהה ותוהה תמיד. אין אומר ואין דברים, אלא תהיה עולמית: „מה" נצחי קפוא על השפתים. באמת אין מקום אפילו לאותו „מה", שיש במשמעו כבר תקוה לתשובה, אבל מה יש שם? — „בלימה — בלום פה מלדבר". אם בכל־זאת הגיע האדם לידי דבור ודעתו מתקררת בו, אין זה אלא מגודל פחדו להשאר רגע אחד עם אותו ה„תוהו" האפל, עם אותה ה„בלימה", פנים אל פנים בלי חציצה. „כי לא יראני האדם וחי" — אומר התוהו. וכל דבור, כל נדנוד של דבור, הוא כסוי משהו על קורטוב של „בלימה", קליפה נועלת בתוכה טפה אפלה של „תיקו" נצחי. שום מלה אין בה בטולה הגמור של שום שאלה, אבל מה יש בה? — כסויה. אין נפקא מינה מה היא אותה המלה, החליפוה באחרת, ובלבד שיהא בה לפי־שעה כדי כסוי וחציצה".

מחשבות כאלה בלב משורר סופן לחולל מהפכה גם בשירתו ובמכשירי בטויה. וראשיתה של מהפכה זו אנו מוצאים גם בשיריו החדשים, האחרונים, של ביאליק. וצריך היה לבוא לידי מכשירי־לשון יותר חדשים, יותר מתאימים לרוחו של משורר, שהוא גם חוקר לתכליתן של המלים ומשמש בהן באופן חדש, המיוחד לו לבדו, אחרי כי הוא בעצמו אומר במאמרו הנזכר: „ומי יודע, אולי כך יפה לאדם, שיהא יורש את קליפת המלה בלא תוכה, כדי שיהא ממלאה, או מוסיף בה, כל פעם מכחו שלו ומזריח בה מאור נפשו הוא. רוצה אדם בקב שלו, ואילו עמדה המלה הדבורית כל ימיה במלוא כחה וזהרה הראשון, אילו היתה מלותה תמיד כל אותה הפמליא של הרגשות ומחשבות, שנקשרו בה בימי גבורתה, אפשר שלא היה שום „חי מדבר" מגיע לעולם לידי גלוי עצמותו ואור נפשו שלו".

* ר. וו. אמרסון האמריקאי הביע את הרעיון הזה, עוד מקודם לזה, במאמרו „המשורר", בדברים אלה: „כל מלה היתה לפנים שירה וכל יחס חדש הוליד מלה חדשה". — ר. ב.

ובאמת אָנו רואים, שביאליק המשורר והסופר הולך ומשתחרר מכבלי הלשון העברית ומהרגלי הסגנון העברי, שהיה משתמש בהם בתקופתו הראשונה. היו שנים, והן רבות, שביאליק היה מושפע בלשונו ובסגנונו, ביחוד ברשימותיו הפרוזיות, מלשונו וסגנונו של מנדלי מוכר־ספרים. היה משתמש בבטויים, ניבים וסלסולי־מליצה, שבעצם הדבר אינם כמעט אומרים כלום, והם נופלים לתוך עטו רק משום שגרת הלשון, רק משום שבקי ורגיל היה בספרותו של הסבא. עתה הולך ביאליק ומבקש לו דרך חדשה בסגנון לשונו הפרוזי ואין הוא נגרר כל־כך אחרי הטופסים הקבועים של רבותיו בספרות. עתה מתקרב בתרגומיו ובציוריו אל הסגנון הפשוט והבהיר. ואינו מבזבז עוד את עושר לשונו על רעיונות של מה בכך. רעיונותיו נתעשרו ונתעמקו, והוא מבקש לו גם בטוי חדש בעניני מדע. ובכל אשר יפנה — יצליח. והנני נוטל לי רשות להעיר בזה, שעד היום קשה לו, לגאון השירה העברית, להשתחרר לגמרי מהשפעתם של טופסים קבועים בלשוננו, למרות שהוא בעצמו דורש כיום להגיע על־ידי המלה הדבורית לידי גלוי עצמותו. גם במאמריו האחרונים, היותר אחרונים, מרבה ביאליק להשתמש בהשואות ודמיונות, כמו „ריקה כמצולה שאין בה דגים". הראשון מן התלמודיים, שהיה קרוב לחיי הדייגים והשתמש בהשואה כזו, הנה היה לו דמיון כזה חי ומקורי, פשוט ומוחש. בימינו אלה אין זו אלא מליצה ישנה, ובמקומות רבים, בפי סופרינו, אינה אלא מליצה מעוכה וגם מגוחכה. ועוד רק דוגמה אחת ממאמרו של ביאליק „הלכה ואגדה": „האמנות הגמורה, זו שאינה קרדום לחפור בה ואינה ע ט ר ת ג א ו ת בראש שוטים, ש כ ו ר י אהבת עצמם ו ה ל ו מ י תהלת שוא". הרי שורה וחצי והנך מוצא בה את הטופס הלשוני הקבוע „קרדום לחפור בה", בטוי ישן נושן, שאין כלל מקומו פה. ההרגשה הלשונית היפה סולדת במשפט זה. וסוף פסוקו של ביאליק מושפע הוא יותר מדי מפסוקו של ישעיה: „הוי עטרת גאות שכורי אפרים... אשר על ראש גיא שמנים הלומי יין". (ישעיה כ"ח, א').

עם מורד במלכות הסגנון, עם סופר חוקר לתכלית הלשון העברית כביאליק, המטעים ואומר, כי יש „מלים עולות לגדולה ומלים יורדות ונעשות חולין", — עם סופר כזה מדקדקים כחוט השערה. יש שההבדל בין יוצר הסגנון ובין יורש הסגנון הוא דק כחוט השערה.

ביאליק איננו הראשון אָמנם, שהחל לאסור מלחמה נגד הלשון בתור כלי־בטוי להמחשבה האנושית. ההכם העברי חיים שטיינהאל כבר הדפיס לפני חמשים שנה ויותר שורה של מאמרים מדעיים ופילוסופיים, שבהם הביע את הרעיון הראשי, כי כל שפה כוזבת, ואין הלשון בכלל מסוגלה להיות ציר נאמן להמחשבה האנושית. המחשבה והלשון הן בעיני שטיינהאל כעין ציד הכלבים הרודפים אחרי ארנבות. כלב המחשבה לא ישיג לעולם את ארנבת השפה. זו האחרונה ממהרת לברוח ולהתחמק. ויש בין חוקרי הנפש והלשון, הרואים את הציד הזה בתבנית אחרת: כלבי הלשון רודפים אחרי ארנבות המחשבה, ואין הם יכולים להשיג אותן.

ובא הסופר והחוקר פריץ מויתנר והוציא לאור, בתחילת המאה העשרים, את ספרו הגדול „קריטיק דער שפראכע" בשלשה כרכים עבים. ובספרו זה הוא לוחם בכל מכשירי־הלשון היותר חדשים נגד הלשון בעצמה. מכל מקצועות הפילוסופיה, חכמת ההגיון וחכמת הנפש שואב מויתנר ראיות ומופתים להוכיח, כי הלשון, מקור שירתנו ומחשבתנו (כי אין שירה ואין מחשבה בלי לשון, ורק זו האחרונה היא הקוסמת את השירה והמחשבה), — כי הלשון אינה אלא מין „פאטא־מורגאנא", דמיון מתעתע, ראי עקום ופגום, שבו מחשבה הנשקפת מתוכו היא משוטטת מסורסת, משובשת והפוכה. ומכשפה זקנה זו, שפת האָדם, כשהיא מטפסת אתנו לפסגת המחשבה, היא שורקת לכל אחד מאתנו שריקת־לעג, שפירושה: „מורה דרך־שוא הייתי לָך, הולכתיך שולל! עתה לך והשתחרר מעבותות הקסם, מכבלי השוא והרמיה שאבדתיך בדרך!"

ומעבר למחשבה האנושית נפתח לפנינו תהום עמוק, תהום ריק, שאין בו אלא ערפל ומין תוהו ובוהו...

וביאליק המשורר ראה את התהום הפתוח לפניו וקורא: „על מה יש לתמוה? על אותו רגש הבטחון ועל אותה קורת־הרוח, שמלוים את האָדם בדבורו, כאילו הוא מעביר באמת את מחשבתו או את הרגשתו המובעת על ידי מנוחות ודרך גשר של ברזל, והוא אינו משער כלל, עד כמה מרופף אותו הגשר של מלים, עד כמה עמוקה ואפלה התהום הפתוחה תחתיו ועד כמה יש ממעשה הנס בכל פסיעה בשלום".

וביאליק מגיע במקומות אחדים של מאמרו „גלוי וכסוי בלשון", על־ידי קרני־המשוש הדקות של הרגשתו הפיוטית, למחבואי הלשון וקמטי המחשבה, שלא הרהיבו לגשת שם אף אנשי המדע.

עִתּוֹן עִבְרִי יוֹמִי

מאת

א. ש. אורלאנס.

לִפני זמן לא־רב היו שואלים עוד אצלנו, אם אפשר יה לתנועה עברית באמריקה? כיום הזה בטלה השאלה. היום הכל מודים, כי אף אם תנועה עברית מסודרת אין עוד לנו פה, בכל זאת ניכרת תפיסה רוחנית חדשה בחברתנו היהודית, והתפיסה הזאת, השאור שבה, השפה העברית יולדתה. מי הביא לנו את התפיסה הזאת? יאמרו, כי התנועה העברית השרשית, שהיתה לנו בארץ זו בצורת בתי־חנוך עברים ואגודות עבריות, היא שיצרה את התפיסה הזאת. אולם לא כן הדבר: לתנועה העברית באמריקה נכיר טובה רק על זה, שהכשירה במדה ידועה את הקרקע בשביל העבודה הגדולה בעתיד, אבל

התפיסה העברית, המתחילה מתרשמת פה ושם בסימניה המיוחדים בקרב היהדות האמריקאית, פרי רוח־הזמן היא. הנטיה הלאומית התרבותית של הזמן האחרון, שממשלות־ההסכם מצאוה בכף־המאזנים שלהם אחרי שלש שנים וחצי של בקשת מטרה מוסרית למלחמת־העולם, ובשורת הגאולה העברית, שבאה מאנגליה בלוית הד צלול מארצות אחרות, העירו את המוני עמנו מן הכהוריה של התבוללות־שלא־מדעת ושויון־נפש לאומי, ועריגה ל„הגדרה עצמית" לאומית ותרבותית החלה לפעם בלבם. כמעט לפתע־פתאום נשתנה היחס של [illegible] בטיירייש, שרבים מהמוני עמנו [illegible] העברית, ובמקומו באה התענינות לא ב ת ח י ת השפה העברית, הרחוקה עדיין מהשגתם, כי־אם בשפה עצמה. מביעים את רצונם ללמוד עברית רחוקים הנעשים קרובים — אנשים, שהיו כל חייהם זרים לתרבותנו הלאומית, ומתחילים להתקרב אליה שוב קרובים שנעשו רחוקים — אנשים שכבר שכחוה ולא חלמו אפילו לזכור לה „חסד נעוריה". ארץ־ישראל והשפה העברית היו לענינים מעשיים, ומי האיש אשר לא יתענין בדברים שיש בהם ממש?

דומני, שאין מי שיכחיש את דברי, כי יש כעת תסיסה עברית עצומה בארץ זו. אולם תסיסה זו דורשת תקונה; רוצה היא, כביכול, ללבוש צורה מוחשת, כדי שתוכל להתפתח בדרך הטבע. ומה עושים אנו, העברים, כדי להביאה לידי גלוי?

היו ימים, אשר הסתפקנו ביסוד אגודות לדבור העברי — לעבודה יותר ממשית מזו לא היו לנו פה הכחות החמריים והאנושיים. אולם בזמן האחרון רפו האגודות לדבור העברי, כי ירדה חשיבותו של הדבור העברי בתור ענין בפני עצמו. לפני שנים אחדות, כשאגודה מן הטפוס הנזכר ערכה נשף עברי בניו־יורק, היה זה מעין חג־משפחה לכל העברים, ובאו העברים מברונקס וחובבי שפת עבר מברוקליל ומפיצי שפת עבר ממורד־העיר וממעלה־העיר, ושמחו כולם והיטיבו את לבם, כ י ש מ ע ו א ת ה ש פ ה ה ע ב ר י ת מ ד ו ב ר ת. משפחתנו העברית פה היתה קטנה. אז ידענו כמעט את כל המדברים עברית בניו־יורק והסביבה. אבל במשך השנים האחרונות קם דור חדש של חניכי השיטה „עברית בעברית", שלשוננו שגורה בפיהם, באו צעירים מארץ־ישראל למאות — והשפה העברית המדוברת היתה לחזון נפרץ. וראה זה פלא: גם אנו בעצמנו היינו פתאום לקלי־פה וקלי־לשון בעברית; לפני עשרים וחמש או שלשים שנה היו חברי האגודות „שפה ברורה" מתקשים לא לבד בדבור העברי, אלא גם בבקשת תוכן לדבור, וכשהיו מתכנסים לאספה, היו כל הענינים סובבים על ציר אחד — על ה„דבור העברי" גופו. עכשיו, ברוך השם, מדברים אנו על הכל, ומבחינה לשונית, לכל הפחות, אנו יוצאים בשלום. בכלל חדל הדבור העברי בלבד להיות עיקר. מפני זה תש ערכן של האגודות העבריות וקיומן תלוי בנס. ומפני שאין עוד לנו אגודות, שאפשר לסמוך עליהן, אין „ההסתדרות העברית", שנוסדה לכתחילה על בסיס של אגודות, יכולה לעמוד על איתן הגובה, שהיתה צריכה לעמוד עליו.

ובכל זאת הולכים ונעשים מעשים עברים בארץ זו. הנה נוסד ועד החנוך של ההסתדרות הציונית, המשפיע [illegible] על המורים העברים של „השכונות הציוניות" [illegible] ערב עברים לגדולים; הועד הזה מתכוון גם לפתוח בית־מדרש למורים עברים ולהוציא ספרי־לימוד עברים בשביל הקהל. הוצאת־הספרים „קדימה" עומדת להוציא [illegible] מספר הגון של ספרים חשובים. בשביל „הוצאת שטיבל" מתרגמים ומתכוננים להוציא פה ספרים ממיטב הספרות העולמית. בשביל „כנסת", [illegible] מלון אנגלי־עברי גדול, שמטרתו להשוף את כל גנזי לשוננו. מתקיימים אצלנו שני שבועונים וירחון [illegible]. הוצאת „אכף" מוציאה ספרים טובים. אולם בכל העבודות האלה, הבאות להשלים אשה את רעותה, אין נקודה מרכזית אחת, שמסביבה יסובו כל אופני העבודה העברית; יש תנועה עברית, אבל אין לה מרכז — קרני השפעתה נפוצות ותועות ללא נקודות־מטרה קבועות ומכוונות מראש, ולפיכך הן נוגעות בקהל היהודי ואינן נוגעות. הסר לה לתנועתנו מרכז כל־יכול, שיהיה כולל את העבודות העבריות יחד, וימשוך אליהן בכחן המוכפל את הקהל הגדול, וישפיע עליו השפעה בלתי־פוסקת. הסר לתנועה העברית כלי־מבטא, שבו תדבר יום־יום אל הבריה, ועל־ידיו תפנה אל אלפי היהודים, היודעים עברית, שהתרחקו מלשוננו במסיבות הזמן. הסר לה ע ת ו ן י ו מ י ע ב ר י.

במשך דור אחד באו ממזרח־אירופה לארץ [illegible] לאלפים ולרבבות, היודעים את שפתנו. [illegible] השפה העברית, ממנה שאבו את כל [illegible], ובבואם לאמריקה, הוכרחו כנגד רצונם [illegible]. יהודים אלה באו הנה לשם בקשת פרנסה. [illegible] החמרית, שבה שמו כל מעיניהם בעת הראשונה, [illegible] לבם פנוי לבקש לעצמם גם מזון רוחני עברי. [illegible] הספרות ועושי מלאכת „המלה הנדפסה" [illegible] עתונים יומיים בשפה היהודית המדוברת. [illegible] המציאה, שבאה להם בהיסח־הדעת. אנשים [illegible], ואין להם אותה הרחבת־הדעת, הדרושה לקריאת ספרים או אפילו עתונים שבועיים או חדשיים; אבל העתון היומי הוא הלחם הספרותי, אשר הם אוכלים יום־יום. לו הם צריכים, והוא מספיק להם את צרכיהם הרוחניים. לכן לא תוכל התנועה העברית, זו הרוצה להשיב את כל גולי הלשון העברית אל חיק אמם הרוחנית, להגיע אליהם בחצאי־אמצעים ובשברי־אמצעים לעולם; כי אמצעים ש ל מ י ם אין לה למשוך אותם אליה. רבים מהגולים האלה אינם יודעים אפילו, כי בארץ זו יש עוסקים בספרות עברית, ורבים מהם אין דברי הספרות החדשה שמוציאים פה, אשר לא ידעוה בנעוריהם, מתקבלים על לבם, ועוד יש רבים, אשר אינם סובלים את צמצום הגבולים של ספרותנו העתונאית בארץ זו. חושבים הם, כי השאלה היהודית ברורה להם כל־צרכה, וכי מלה חדשה לא ישמיעו להם עוד בעתונים שלנו. רוצים הם,

שספרותנו תמעט ב„יהדות“ ותרבה ב„אנושות“. הצד השוה שבהם, שכולם יש ויהיה להם צורך בעתון יומי הגון, הדן על גויי הארץ, על יהדות ועל אנושיות. וזה כחו של עתון יומי, שמחזור הוא אחרי קוראיו בקשיות־עורף כזו, שאין דוגמתה בשאר מיני ספרות. שום דבר שבספרות אין בכחו להגיע לאותן הפנות הנדחות וקרנות־הזויות החבויות, שהעתון היומי מגיע אליהן. מכריז הוא על עצמו ברחובות קריה, מציץ מחרכי הדניות, ומתריסי העתונים יתן קול. וקריאתו חוזרת ונשנית בכל יום. אין מנוס ואין מפלט ממנו.

ולא על עצמו בלבד מכריז העתון; הוא מכריז גם על שאר מקצועות התעשיה הספרותית. העתון — הוא המלמד את הקורא ל ק ר ו א והוא המוליכו אל חנויות הספרים ואל בית־עקד־הספרים. ואנו הרא כבר התחלנו פה בתעשיה ספרותית ע ב ר י ת — וקוני ספרים עברים טרם יהיו בארץ. על כל פנים — אין אנו יודעים עדיין את הדרך, אשר בה נבוא אל הקוראים ואל הקונים. העתון היומי העברי יפלס לנו את הדרך הזאת.

וילדים עברים אנו מחנכים; ותמהים הם, למה כל העבודה הזאת של חנוך עברי לנו ולהם, מאחר שמחוץ לכתלי בית־הספר העברי אינם רואים שום סימן ושום אות ומופת ח י לכל הנלמד והמדובר ברגש של תכונה רבה בתוך הכתלים האלה. ואין מהם מסוגל לקלוט את התשובות, שנותנים להם — תשובות, שלפעמים קשה עכולן גם לגדולים. עתון יומי עברי, כשהוא לעצמו, יתן להם את ראשית התשובה המספקת. עתון יומי אות ומופת ח י הוא לתרבותו של עם, ואם עתון ע ב ר י יהיה בבית, ומצאו בו גם האב וגם הבן ענין משותף, והבינו איש את אחיו יותר. העתון העברי היומי ישמש בשביל הניך בית־הספר העברי מעבר אל הספרות העברית. כי ספרות לילדים כמעט שאין לנו; אין לנו לעת־עתה אותן המדרגות, הדרושות להקורא הרך שיעלה בהן אל מיטב הספרות שלנו. אבל בעתון יומי באמריקה מוצא אפילו התמיד בית־הספר הנמיך ענין לעננות בו, ועלינו לשים לב מראש, כי בהעתון העברי היומי ימצא הילד העברי דברים שיענינו גם אותו, ותוך כדי קריאה בעתון יכנס לאט־לאט אל היכל הספרות העברית.

וגם אותם מן הגדולים, ששפתנו כמעט נשתכחה מהם במשך השנים, ישובו ויזכרוה, וכל מה שירבו לקרוא בה דברים הצריכים ליומם, כן תתחבב עליהם יותר וכן תרבה השפעתה עליהם. ודרוש עתון עברי גם לנו, „העברים המושבעים“, שמספרנו עולה לכמה אלפים — לכל הפחות, למספר החותמים של שני השבועונים שלנו. השבועונים שלנו אינם מספיקים, לא די לנו ב„קב־חרובים“ ספרותי מערב שבת לערב שבת, וספרים עברים מעטים בארץ זו.

עוד דבר. עתון יומי עברי באמריקה הוא דבר שהזמן גרמו. מחמת הפסק האימיגראציה בשנים האחרונות לארץ זו הולכת העתונות שלנו בשפה היהודית המדוברת ומתרופפת, כי בעיקר משמשת היא בשביל הגר רק אמצעי זמני עד שהוא לומד את שפת המדינה. המחזור של העתונים בשפה המדוברת קטן במשך שתי השנים האחרונות עד החצי, או אפשר עוד פחות מזה. על־פי המספרים, שמפרסמים העתונים, בהתאם לחוקי הפוסטה, על־דבר כמות הגליונות שהם מוכרים, אנו מוצאים, כי בשנת 1916 מכר ה„מארגען זשורנאל“ 108,502 גליונות ליום, ובשנת 1917 — רק 87,322; בשנת 1916 מכר ה„ווארהייט“ 89,134 גליונות ליום, ובשנת 1917 — רק 55,322. והוא הדין גם ביתר העתונים. בשנת 1918 עוד הוקטן מספרם של קוראי העתונים בשפה המדוברת. כמובן, שאין עלינו לשמוח על שהקהל היהודי פוסק לקרוא את העתונות הכתובה בשפת־דבורו, כי עדיין לא המיר אותה בעתונות עברית; אולם העובדה עובדה היא, ויש לשים לב אליה. ואם רואים אנו, כי המירית הספר והיא בעתונים יהודים גבר פה בשתי השנים האחרונות הרעיון הלאומי והציוני, והוא מונה כעת את מספר הנמנים אחריו פי־מאה מאשר היה מספרם קודם לכן, וגם בשפה העברית התחיה והתענין יותר, — האם לא העיר מתעבר על לבנו, כי אילו היו אותם העוזבים את העתונות היהודית קוראי ע ת ו נ י ם ע ב ר י ם, לא היו עוזבים אותם ל ע ת ת ח י ס ה ה א ו מ י ת כ ז א ת ולא היו ממירים אותם בעתונים אנגלים? בכל אופן היו העתונים העברים מתקיימים בבית הקורא העברי בצד עתוני המדינה — חזיון הרגיל ביותר בבית האינטליגנט העברי ברוסיה. כי במקום שהעתונות בשפה המדוברת היא רק אמצעי זמני בשביל הקורא עד שהוא לומד את שפת המדינה, הנה העתונות העברית, בזכות השפה שהיא כתובה בה, היא תכלית בפני עצמה, ועדיין לא אירע להעתונות העברית, שהתקיימה עד עכשיו ברוסיה, כי יעזבוה קוראיה אחד־אחד, אלא אם כן מתו הקוראים ההם ולא הניחו אחריהם יורשים, היודעים עברית. ויותר הדבר ודאי, כי רבים מהקוראים, שאינם רוצים כל־כך אל העתונות היהודית, — באלה מהם היודעים עברית הכתוב מדבר — היו עוברים בחפץ־לב אל העתון העברי היומי, אילו קם עתה כזה בקרבנו. ואפילו הקפדנים שב„אידישיסטים“ לא היו מקפידים על זה ביותר, כי הלא טוב תתם אותם לנו מתתם אותם לאחרים!...

ובשעה זו יש לנו גם די כחות ספרותיים בשביל עתון יומי הגון. יש לנו סופרים מוסמכים וגם פרחי־כפירות, שיכולים להביא תועלת מרובה לעתון יומי. וגם רבים מן הכותבים יהודית ילמדו ידם לכתוב עברית. ולא יקשה לנו להוציא עתון יומי עברי, שלא נבוש בו בפני אחרים.

סוף דבר: צורך בעתון יומי עברי יש, הקרקע מוכשר, הכחות הספרותיים יספיקו — כלום אנו חסרים אלא מעט עוז־נפש וכח של איניציאטיבה בענין זה. תואל־נא ההסתדרות העברית באמריקה להתחיל בדבר ולמצוא את הכחות והאמצעים, אשר יוציאוהו לפעולה, ותזכה על־ידי זה את קיומה בארץ זו.

ה ע ר ת ה מ ע ר כ ת. — נותנים אנו מקום לדבריו אלה של סופרנו בתקותנו, כי יביאו גם אחרים לטפל בהצעה זו, „התועה“ בימים האחרונים ברינה של עובדי התנועה העברית באמריקה,

לבררה וללבנה מכל צדדיה, אם לחיוב ואם לשלילה. ואשר לדעת המערכת בענין זה, הנה אין אנו צריכים לאמר, כי מצד ה„צורך" מסכימים אנו בכל לב, כי צבור עברי, הרואה עתידות לו ולבניו בארץ הזאת במובן העברי־הרוחני, אי־אפשר לו שיתקיים ויכה שרשים תחתיו, מבלי אשר יברא לעצמו סביבה מתאימה להלך־נפשו ושאיפותיו, אשר תאצול עליו מרוחה לא „בשבתות וימים טובים" בלבד, אלא תלפפהו בכל יום מימות החול, ותעשה לו לאחד מצרכיו הרוחניים, אשר מהם תזון נפש האדם. ואולם מצד ה„יכולת" יש עדיין מקום לפקפק, אם כבר הגיעה השעה לכך. ולא על היכולת החמרית בלבד אנו מדברים, — שאף זו בודאי שצריכה עיון קודם למעשה — אלא גם על היכולת הרוחנית, הספרותית: כדי להוציא עתון יומי עברי, „שלא נבוש בו בפני אחרים", דרושה חבורת סופרים עברים ק ב ו ע ה, סופרים שאומנותם בכך, ו„שלא נבוש בהם בפני אחרים", — ואלה מאין נקח לנו פה? הסופרים העברים המעטים, הנמצאים פה אתנו, שיש להם להשמיע לקהל דברים של טעם, אינם אלא בבחינת „אורחי־הכבוד" בספרותנו: נכנסים אחת לחצי שנה, „כנוח עליהם הרוח", פוסקים את פסוקם ופורשים ויוצאים איש אל מעשהו ואיש אל קרן־זויתו. וכי מ א ל ה יבנה עתון יומי, המוכרח לצאת לאור מ ד י י ו ם ב י ו מ ו, ולצאת דוקא באופן כזה, אשר „לא נבוש בו בפני אחרים"?

חֲדָשׁוֹת וּמְאֹרָעוֹת

— בשבוע האחרון נועדה בניו־יורק הועידה השנתית של „התאחדות היהודים הרומיניים באמריקה". השתתפו בה 225 צירים באי־כחן של 62 אגודות ב־25 ערים. לואיס מארשאל הרצה בדבר זכויות היהודים ברומיניה ודבריו עשו רושם עז על הנאספים. הועידה קבלה את הריזולוציות האלה: להודות לנשיא ווילסון על רגשות חבתו ליהודי רומיניה; לבוא בדברים עם הועד המחלק המאוחד על־מנת לקומם את הריסות היהודים ברומיניה; לבקש מאת שלוחי הקונגרס היהודי אל אספת־השלום, שידרשו מאת הממשלה הרומינית את הזכויות, שהובטחו להיהודים; להביא לאמריקה את שני באי־כחם של יהודי רומיניה, ד"ר אדולף שטרן ומר ש. לאביעז, הנמצאים כעת בצרפת; לעזור בבנין ארץ־ישראל בתור מקלט־בית יהודי. סער של וכוחים נתעורר, כשהציע הועד המיוחד לכך ריזולוציה לסלוח לממשלת רומיניה על מעשי־אכזריותה ליהודים בעבר, בתקוה, כי מכאן ולהבא יקבלו שם אחינו שווי־זכויות גמור. צירים רבים דברו נגד הריזולוציה הזאת בטענם, כי ארץ שהביאה כליכך פורענויות, גזירות רעות ועלבונות על היהודים — שוב אין אנו יכולים לתת בה אמון ולכפר על פשעיה הכבדים ולשכחם מן הלב. הריזולוציה נפלה ברוב־דעות גדול. לאחר שנאסף סכום הגון לטובת היהודים ברומיניה, נבחרו הפקידים האלה: ד"ר פ. א. סגלשטיין — נשיא; ד"ר בילביר, טש. פליג וגולדברג — סגנים; ד"ר א. ל. קלמן, ד"ר י. ברוינשטיין ורוזינטאל — מזכירים; שמואל שווארץ — גזבר.

— מאמריקה נשלחה אניה מלאה מזון ובגדים במחיר שני מיליונים וחצי דולאר, שיחולקו בין התושבים הסובלים בפולניה חלק כחלק לנוצרים וליהודים. הועד המחלק המאוחד השתתף בחצי ההוצאות. כמו־כן הפליגה אניה מלאה מזון ובגדים בשביל היונים, הסורים, הארמינים והיהודים שבמזרח הקרוב. הועד המחלק המאוחד השתתף גם בהספקה זו.

— המועצות הלאומיות של היהודים בבוהימיה, באוסטריה הגרמנית, בפולניה, בגליציה, בבוקובינה ובסאלוניקי פנו אל הלשכה הראשית הקופנהאגנית של ההסתדרות הציונית העולמית בבקשה להמציא אל אספת־השלום את דרישתן, כי יוסד בארץ־ישראל מקלט־בית לאומי יהודי.

— בווינה יתאסף ביום 29 בפברואר קונגרס עולמי של סטודנטים יהודים לאומיים. האגודה הלאומית היהודית של הסטודנטים בווינה עורכת את הקונגרס הזה.

— היהודים בליטה סדרו פלוגה צבאית של מתנדבים, שתעודתה להגן בפני פרעות. הפלוגה מונה גם רופאים, חובשות ואוירונים.

— הפרופיסור תומאס מאזאריק, נשיא הריפובליקה הטשיכו סלובאקית, קבל לראיון את שלוחיה של המועצה הלאומית היהודית באותה מדינה. הנשיא הראה על הצורך ליסד חברות להפיץ את המסחר ואת עבודת־האדמה בין היהודים וחברות יהודיות לשותפות. כמו־כן נגע הנשיא בשאלת החנוך העברי והשתתפותם של היהודים בבתי־המורשים של הריפובליקה החדשה.

— היהודים הלאומיים ברוסיה עושים עתה הכנות מרובות כדי לעזור ליסודה של האוניברסיטה העברית בירושלים. הציוניים במוסקבה סדרו לתכלית זו מחלקה פילוסופית. בערים אחרות נסתדרו עורכי־דין, רופאים ומהנדסים לצרכי האוניברסיטה. מלבד זאת הולך ונערך עכשיו מלון עברי מדעי, שיספיק את כל המונחים והמלים הדרושים לצרכי הלמודים השונים באוניברסיטה. חברי הועד הראשי שנוסד לשם כך הם: ד"ר ברוצקוס, ד"ר זאלקינד, ד"ר אידלסון, רובינשטיין והמשורר העברי ד"ר שאול טשרניחובסקי.

— הקומיסאריאט לעניני־היהודים שעל־יד ממשלת רוסיה החליט להפסיק את פעולותיהן של קהלות ישראל ולבטל את הרבנות־מטעם.

— ממשלת אוקראינה מנתה את העסקן הלאומי ריבוטסקי למיניסטר בשביל עניני היהודים.

— בוורשה נקרא הקונגרס היהודי הראשון במעמדם של 494 צירים מכל רחבי מדינת פולניה. הקונגרס החליט לדרוש מאת אספת־השלום ליסד בארץ־ישראל מקלט־בית יהודי בחסותה של אנגליה ואבטונומיה בעניני היהודים שבפולניה. נחום סוקולוב, ד"ר פארבשטיין, אברהם פודלישיבסקי, יצחק גרינבוים ולוויטא נבחרו לשלוחים אל אספת־השלום. הקונגרס שלח מכתב־תודה לבאלפור על הכרזתו הציונית, ולנשיא ווילסון על פעולותיו הנעלות לטובת האנושיות.

— הממשלה הרומינית הוציאה פקודה, כי כל היהודים היושבים ברומיניה יתאזרחו במדינה.

— בקרוב יתאסף ברומיניה הקונגרס הראשון של היהודים באותה ארץ. הקונגרס הזה, שראשי עסקניו הם הציוניים, יערוך תכנית אחת בשביל הקהלות ויעסוק בשאלות יהודיות כלליות.

— בדבר השאיפות הציוניות ויחוסן אל אספת־השלום באו בשבוע האחרון הידיעות האלה:

שלוחי הציוניים שבפאריז נתאספו לאספה וערכו תזכיר אחד, הכולל את כל הדרישות והתכניות הציוניות. התזכיר הזה ימסר בימים האלה באופן רשמי אל אספת־השלום.

היהודים בארץ־ישראל ובסאלוניקי בחרו בצירים אל אספת־השלום. הצירים האלה יבואו בקרוב לפאריז ויעבדו שכם אחד עם צירי היהודים מיתר הקהלות.

הציוניים ברוסיה ובאוקראינה בחרו בעסקן הציוני הידוע מ. מ. אוסישקין להיות בא־כחם באספת־השלום.

בלונדון נערכה אספת־עם ציונית גדולה, שבה הוכחשה באופן רשמי השמועה, כי היהודים באנגליה מסכימים, שתמצא ארץ־ישראל בחסותה של צרפת. היושב־ראש באספה היה סיר סטוארט מונטאגיו שמואל, נשיא הועד לשלוחי הקהלות באנגליה.

מפי ידיעות שונות יש להוכח, כי דרישות היהודים יעלו על פרק אספת־השלום בחודש הבא.

ממקור נאמן מבטיחים, כי החוזה הנסתר משנת 1915 ו־1917, שעל־פיו דרש המיניסטר הצרפתי לעניני־החוץ פישון זכויות מיוחדות בשביל צרפת בארץ־ישראל, מחוסר עכשיו כל ערך, ואספת־השלום לא תתחשב עמו כלל.

בחוגי המדינאיים שבפאריז רווח הרעיון ליסד בית־דין מיוחד לעניני היהודים שבארצות הגלות. בבית־הדין, שיהיה מוסד קבוע, ישתתפו באי־כחן של המדינות האדירות.

ראש־המיניסטריון היוני וויניזילוס גלה את דעתו, כי מדינת־היהודים בארץ־ישראל צריכה להיות חלק חשוב מברית־המדינות שבמזרח. גלוי־דעתו של המדינאי החשוב הזה עשה רושם נמרץ בסביבות אספת־השלום.

בקרב ציוני אנגליה נתעוררה תנועה עצומה להזמין את השופט לואיס בראנדייס, נשיא־הכבוד של ההסתדרות הציונית באמריקה, לבוא אל אספת־השלום ולפעול לשם הגשמת מטרותיה של הציוניות.

— פרעות התחוללו בזיטומיר ובעוד ערים של אוקראינה. המיליציה היהודית נתפרקה את זיינה על־ידי האוקראינים.

— פקידי־הצבא האנגליים, שנשלחו ללבוב להתחקות על סבת הפרעות ביהודים, גלו את דעתם, אחרי חקירה־ודרישה בדבר, כי מעשי ההרג והחמס ביהודים נסתדרו שם מראש ובכונה תחילה.

— הפולנים, וביחוד החיילים, מוסיפים לשוד ולנצל את רכוש היהודים בווארשה במדה מבהילה.

— למצוקות היהודים בגליציה אין גבול. הפולנים מכריחים את היהודים לעבוד בפרך בלא כל שכר. התנפלויות תכופות ומעשי ביזה ביהודים מתחוללים שם בכל יום ויום.

— מודיעים מפאריז, כי ממשלות־ההסכם החליטו לשלוח ועד מיוחד אל רוסיה וגליציה, כדי לחקור את מצב היהודים שם ביחס אל תנועת־הפרעות, שפרצה בעת האחרונה.

— היהודים בברלין סדרו הגנה עצמית שתגן עליהם בפני פרעות. התנועה האנטישמית התחזקה מאד בזמן האחרון בגרמניה, בתואנה, כי היהודים הם מנהיגי הממשלה החדשה שם.

— הקהלה היהודית בטרינטצין של הונגריה נקנסה בסך 400,000 כתרים. ההסתדרות הציונית בבודאפסט קראה תגר על הקנס הזה.

— התנועה האנטישמית בארגנטינה נתחזקה מאד בימים האחרונים. התושבים מאשימים את כל היהודים בתור בולשיביקים ואנארחיסטים, המבקשים לערער את יסודות הממשלה הקיימת. הרבה יהודים נאסרים ונשלחים מן הארץ והרדיפות עליהם הולכות ונמשכות באופן קשה מאד. באי־כחן של קהלות ישראל פנו לעזרה אל נשיא הריפובליקה, והוא הבטיח למלא את בקשתם.

הַתְּנוּעָה הַלְּאֻמִּית

הציונות באמריקה.

— בשבוע הראשון של התעמולה לטובת קרן־הגאולה נאסף כבר מיליון דולאר — השליש מכל הסכום הקצוב.

— עד יום 22 ביאנואר נרשמו בפקודי ההסתדרות הציונית באמריקה 123,125 חברים חדשים.

— ביום 23 ביאנואר יצאו מאמריקה לארץ־ישראל פרופיסור ה. פרידנוואלד, סגן הנשיא של ההסתדרות הציונית באמריקה, ד"ר י. מ. רובינוב ורוברט סוֹלד. פרידנוואלד ישמש בתור חבר בועד ההנהגה הציונית ובמלאכות הרפואית שבארץ־ישראל. כמו־כן יעסוק בהכנת חומר בשביל המחלקה הרפואית של האוניברסיטה העברית בירושלים. ד"ר רובינוב יעמוד בראש המלאכות הרפואית.

* * *

הציוניות באנגליה.

— ההסתדרות הציונית באנגליה פתחה שעורים בהכנת פקידי־צבור בשביל מקלט־הבית הלאומי בארץ־ישראל. בשעורים ילמדו עברית, גיאוגראפיה של ארץ־ישראל ואפני הסתדרות.

— ההסתדרות הציונית באנגליה מאספת עכשיו חתימות רבות על כתב־בקשה לדרוש מאת אספת־השלום, שתשיב לעם ישראל את ארץ־ישראל. גם אנגליים נוצרים רבי־השפעה מאספים בין הנוצרים חתימות על כתב־בקשה כזה.

— בלונדון תערך אספת־עם יהודית גדולה, שבה יאושרו החלטות הקונגרס האמריקאי היהודי בפילאדלפיה.

* * *

הציוניות באוקראינה.

בכל עיר ועיירה שבאוקראינה נוסדו אגודות וקבוצות ציוניות. הכנות גדולות, שהוצאותיהן עלו בסכום 150,000 רובל, נעשו לשם „שבוע ארץ־ישראל", העתיד להיות שם בקרוב. גליונות מיוחדים בעברית וביהודית המדוברת יופיעו על־ידי העתונים הציוניים לרגל המאורע הזה. בקיוב ובייקאטירינוסלאוו נפתחו שעורי־למוד מיוחדים בשביל אלה המוכנים לעסוק בתעמולה הציונית. העתון היומי „דאס פאלק" הוכר בתור העתון הרשמי של ההסתדרות הציונית באוקראינה וספרות ציונית מרובה הופיעה שם בעברית, יהודית ורוסית.

* * *

הציוניות ביון.

בזמן האחרון התחילו ביון בתעמולה למכור מניות הבאנק הציוני. בסאלוניקי נמכרו 7,000 מניות, באתונה — 3,000 מניות. ציוניים למאות מתכוננים ללכת לארץ־ישראל, והם באו בדברים עם משרד ארץ־ישראל שביפו.

שׁוֹנוֹת

הוצאת־הספרים „קדימה".

הוצאת־הספרים „קדימה" בניו־יורק מבקשת מאתנו להודיע, כי מנתה את הסופר העברי א. ש. אורלאנס בתור מנהל לסדר את עניני התכנית החדשה, שעל־פיה נהפכה „קדימה" מאגודה של בעלי־מניות לאגודה של חברים.

* * *

מחיי האגודות.

באספה האחרונה של הסתדרות „אחיעבר", ניו־יורק, הוחלט, כי מכאן ואילך תערכנה אספות כלליות בכל יום א' בערב, במרכז העברי, 263 רחוב גראנד, פעם אספה ספרותית ופעם — מעשית. החבר דניאל פרסקי נבחר לסופר האגודה. האספה הבאה תהיה ביום ב', 2 בפברואר, שעה 8 בערב, במרכז העברי, 263 רחוב גראנד. הסופר א. ש. אורלאנס ינאם על־דבר עתון עברי יומי באמריקה. אחרי הנאום יבואו וכוחים. יודעי עברית מתבקשים לבוא.

התשורה העממית לאליעזר בן־יהודה.

ועד היובל של בן־יהודה מתכונן לגמור את עבודתו. הננו מזכירים את אלה, שדחו את השתתפותם בתשורה העממית לימים ה א ח ר ו נ י ם, כי הימים האלה כבר באו ואין לדחות יותר. הננו מבקשים את ה מ ת נ ד ב י ם שלנו בכל אתר ואתר, כי יעשו כל מה שביכלתם להרבות את מספר המשתתפים. הזמן קצר.

רשימה ו.

„האגודה לעזרה משותפת" של הפועלים והעוזרים בבית החרושת של „עקס־לאקס קא", ברוקלין — — — 75.00
הטשעפטער של הדסה בשיקאגו 25.00
היימאן סטאר, ניו־יורק — — — 25.00
הנרי איזאקסון, ניו־יורק — — 25.00
ליאוניל ע. אהרנסון, טולזא, אוק. 50.00
אב. טשארקוב, בייאון, נ. דז. — 3.00
לואים דיימונד, ניו־יורק — — 3.00
פיליפ פורטיר, נאשוא, נ. ה. — 3.00
א. ל. לונדון, פיטסבורג, פא. — 3.00
ה. קירשטיין, ניו־יורק — — — 3.00
ע"י י. אמרון, הומבולדט, קנדה:
1) ס. ברוזיר — — — — — 10.00
2) יוסף אירון — — — — 2.00
3) ב. ז. ריבקין — — — — 3.00
4) ל. רבינוביץ — — — — 1.00
5) י. קפלן — — — — — 2.00
6) י. שאפאק — — — — 3.00
7) דוד וואלף — — — — 2.00
ביאליק קעמפ 101 אורדר בני־ציון 5.00
הרב שלמה דוד פוזנר, דזוירזי סיטי, נ. דז. — — — — — 5.00
משה סיניור, ניו־יורק — — — 3.00
י. אנגיל, ווהארטון, טקסאס — 3.00
הערי מארקסון, ביבר פולס, פא. 3.00
מ. בוכהאלטר, פלונקיט, קנדה 5.00
זרח קאלינסקי, קליבלאנד, א. — 3.00
יעקב ברגר, סטימפורד, קונ. — 3.00
נ. ס. ליבינגסטון, טולזא, אוקל. 5.00
ה. ווילק, שיקאגו — — — — 5.00
קאפיטאן פיליפ הילקוביץ, דנבר 3.00
גליקמאן ושאפיר, מילבוקי, ווים. 3.00
ס. פוליאציק, ניו־יורק — — — 3.00
ד"ר גיאורג ישורון, ניו־יורק — 5.00
ע"י אליעזר סקטור, וויניפג, קנדה:
1) אליעזר סקטור — — — 5.00
2) ד. סקטור, דופין, מאנ. — 3.00
3) הרב בהנוביץ — — — 2.00
4) ע. צירניאק — — — — 2.00
5) דוד קוטליארסקי — — — 1.00
6) ה. בלומס — — — — 1.00
7) טש. שטיינמאן — — — 2.00
8) א. דובוף — — — — — 1.00
9) ש. י. ליווי — — — — 1.00
10) מ. מרגולית — — — — .50
א. פלשטיין, ניו־יורק — — — 5.00

שמעון האלפירן, ברוקלין — — 5.00
ד"ר ה. אפשטיין, ניו־יורק — 5.00
שמואל שברצברג, ברוקלין — — 5.00
$"ר ה. אילוביי, ניו־יורק — — 5.00
מאקס י. דריפיקוף, שיקאגו — 5.00
סילבאן רוביסון, ניו־יורק — — 5.00
רוברט סולד, וואשינגטון, ד. ק. 5.00
ש. קראסני, ליקסינגטון, קנט. — 3.00
סיגמונד אייזנר, ריד באנק, נ. דז. 10.00
דוד מ. שער, סט.־לואיס, מונט. 3.00
הרב ב. לוינטאל, פילאדלפיה — 3.00
ברנארד מאוקבר, בלטימור, מד. 5.00
ד"ר ב. קורשאן, סיו סיטי, אייאווא — — — — — — 5.00
שמואל מרקוביץ, ניו־יורק — — 5.00
א. ד. קיטשיר, ניו־יורק — — 10.00
ש. תלפיות, מונטריול, קנדה — 5.00
איש הצבא משה לאנדוי, ניו־יורק 25.00
מ. פאסיקוב, וויניפג, קנדה — 3.00
ש. כהן, מונטריול, קנדה — — 5.00
האחים שטיין, לידר, סאסק. — 10.00
נח גורדון, קליבלאנד, א. — — 3.00
אברהם י. אלקירס, ניו־יורק — 10.00
א. וואקסמאן, פילאדלפיה — — 10.00
מאקס סירבין, סט.־יוסף, נ. ד. — 3.00
ה. רוזינברג, מיניאפולים, מינ. 3.00
יוליוס רוביטש, גרין ביי, וויסק. 10.00
ע"י אגודת „למענציון", מוביל, אלאב.:
1) ג. מ. בראון — — — — 3.00
2) סול. כהן — — — — — 2.00
יעקב לאנדסברג, נוארק, נ. דז. 10.00
טשארלס ל. הוסטון, קאוטסביל 25.00
ה. קפלן, סאן־פראנציסקא, קול. 5.15
יעקב לוריה, ניו־יורק — — — 3.00
הטשאפטיר של הדסה בזאקסונוויל, פל. — — — — — — 10.00
אברהם לובארסקי, ניו־יורק — — 25.00
אגודת אור ציון, קינסטון, נ. ד. 10.00
נ. הארדין, אדמונטון, קנדה — 3.00
י. פאול, פילאדלפיה — — — 3.00
ד"ר י. דז. ביסקינד, קליבלאנד — 25.00
מאיר ל. בלום, בלטימור, מד. — 10.00
ד"ר ה. גילמאן, ניו־יורק — — 10.00
י. שאנקמאן, צלסיה, מאס. — 5:10
ע"י אלתר כהן, מונטריול, קנדה:
1) י. גארמייזו — — — — 10.00
2) ש. סילבר — — — — 2.00

3) א. ווייסמאן — — — — .50
אגודת הציונים הצעירים, פיטסבורג, פא. — — — — — — — 10.00
סט. דיקטור, ניו־יורק — — — 10.00
ר. גיטלסון, קליבלאנד, א. — 5.00
הטשאפטיר של הדסה בנוארק 10.00
אגודת פועלי ציון בסקיניקטידי 6.00
הבאנק של שירנוף, שיקאגו — 10.00
ע"י האגודה הציונית בצארלסטון, ס. ק.:
1) דוד מאירס — — — — 5.00
2) ג. ספיבאק — — — — 1.00
3) מ. גרמן — — — — — 1.00
4) ש. זלוטשיבר — — — 1.00
5) א. פוזנר — — — — — 1.00
6) ה. מ. פרומברג — — — 1.00
7) הרב י. י. סימהוף — — 1.00
8) ה. סימנהוף — — — — 1.00
הרב ח. הירשינסון, הובוקין — 5.00
א. מ. רוזינשטיין, דיטרויט — 3.00
ד"ראהרן בראוו, פילאדלפיה — 5.00
הטשאפטיר של הדסה בדיטרויט 5.00
מ. מיכאלובסקי, קליבלאנד, א. 5.00
סול. ראוז, פילאדלפיה — — — 3.00
דוד פיש, פילאדלפיה — — — 5.00
מארק טראכטמאן, פילאדלפיה — 3.00
מ. גלאזיר, יונגסטון, א. — — 3.00
העלען סגל, ניו־יורק — — — 5.00
ה. אהרנסון, פיטסבורג, פא. — 5.00
אייזיק ליפשיץ, קליבלאנד, א. — 3.00
האחים אמרורסקי, פיטסבורג — 10.00
פ. אמירמאן, סטראנ, אוק. — 3.00
יעקב שפירה, גרינסבורג, פא. 3.00
י. סוקולוף, סקיניקטידי, נ. י. 5.00
ע"י היימאן סטאר, ניו־יורק:
1) פרידריך סטאר — — — 5.00
2) הזשאו סטאריל — — — 1.00
ע"י מר פנמאן, הרטפורד, קונ.:
1) י. לוטין — — — — — 3.00
2) ה. פיינגולד — — — — 2.00
3) נ. פוריטץ — — — — — 2.00
פרעד גולדברג, פילאדלפיה — 3.00
ע. י. בודזארסקי, ממפיס, טינ. 5.00
א. אהרן, יורק טון, קנדה — — 10.00
ב. מ. בקר, קליבלאנד, א. — 5.00
אגודת תפארת ציון, בלטימור — 10.00
מאיר אפילבוים, קליבלאנד — 5.00

(המשך בעמוד האחרון).

ע"י מר קים, ברוקלין:
ב. קאסיל, ניו־יורק — — — 10.00
י. פארבשטיין, טאפט, קול. — 5.00
יונאס גולשמיט, ניו־בריטיין — 5.00
ד"ר נ. סירקין, ניו־יורק — — 3.00
הטשאפטיר של הדסה, צלסיה 5.00
קהלת קשר ישראל, רידינג, פא. 25.00
א. סמיטה, קליבלאנד — — — 5.00
ד"ר לואים סמירנוף, ברידזפורט 3.00
ד"ר ע. י. ברוך, דיטרויט, מיש. 5.00
גיאורג לוי, מידילבורי, מאס. — 5.00
היימאן מ. ראבאק, בוסטון — — 5.00
יוסף ברקוביץ, בוסטון — — 3.00
אב. היימאן, בוסטון — — — 5.00
י. ד. גלונטס, בוסטון — — — 3.00
ע"י בנימין לוינסון, ברידזפורט:
1) ש. כהן — — — — — 5.00
2) אלכסנדר רוקוף — — — 1.00
3) סעם פולאקיוויץ — — — 1.00
4) מ. סולוף — — — — — 1.00
5) י. שאליט — — — — 1.00
ע"י יוסף יוספסון, פילאדלפיה:
משה פאבריקאנט — — — 5.00
ה. י. לוי, בוסטון — — — 5.00
ש. סוביל, ברוקלין — — — 3.00
י. הלר, רוקסבורי, מאס. — — 5.00

לואים אוזרסקי, יונגסטון, א. — 10.00
ל. י. רובין, קימבריז, מאס. — 3.00
ד"ר היימאן מוריסון, דורציסטיר 5.00
ב. גבור, יונגסטון, א. — — — 3.00
ע"י פיליפ מירווים, בלטימור:
1) א. מ. דזייקוב — — — 5.00
2) ה. בלומברג — — — — 2.00
3) ש. בלושטיין — — — — 3.00
4) ד"ר מ. חדקל — — — 3.00
5) ש. פאלקוף — — — — 2.00
6) י. שומאן — — — — — 1.00
7) נ. בלושטיין — — — — 2.00
8) א. ש. שוחט — — — — 2.00
שמואל יודינפריינד, ניו־יורק — 5.00
זאב שופין, רוקסבורי, מאס. — 5.00
א. הורביץ, בלטימור, מד. — 3.00
יוליוס ה. כהן, פיטסבורג, פא. 25.00
ע"י מ. מילר, קליבלאנד, א.:
ג. זארנסקי — — — — — 3.00
מ. ע. מרגולית, קינטון, א. — 5.00
ליאו ווילסון, ברונקס — — — 5.00
א. י. לוינסון, ריטשמונד, ווירג. 5.00
נ. סיימאן, טרוי, נ. י. — — — 3.00
ד"ר א. לוינסון, שיקאגו — — 3.00
ע"י מ. רוזינשטיין, דיטרויט:
1) י. סויטס — — — — 2.00

2) ע. לייטסטון — — — — 3.00
3) א. גולד — — — — — 2.00
4) י. ליפקופסקי — — — 2.00
5) ט. בריקמאן — — — — 1.00
6) ש. קראקובסקי — — — 1.00
7) סיימון קנופוף — — — 2.00
מ. ניומאן, אנסלי, אל. — — 5.00
ע"י בנימין ארקים, בלטימור:
1) ישראל פיין — — — — 5.00
2) י. מורגינשטיין — — — 1.00
הטשאפטיר של הדסה בצאטא־
נוגא, טינ. — — — — — 25.00
אגודת אוהבי ציון, ניו־הייבין — 10.00
הביורה של הציונים בקנדה,
מונטריאל, קנדה — — — — 100.00
אהרן ודוד ברמאן, בליין לייק,
קנדה — — — — — — 10.00

סך־הכל — — — — — — — 1214.25
מקודם — — — — — — — 4541.85

הסכום הכללי — — — — — 5756.10

כל מי שרוצה לשלוח כסף בשביל קרן בן־יהודה ישלח אל הגזבר:

ISRAEL MATZ
29 De Kalb Ave., Brooklyn, N. Y.

היה בעצמך הועד הגובה שלך.

הועץ נא עם מוסר הכליות, עם רגש היושר שלך והחליט בעצמך כמה גדולה צריכה להיות השתתפותך

בקרן גאולת ארץ ישראל.

אל תחכה עד שיכריחוך, יעמדו אתך על המקח או שישכחו אותך ויעברו עליך בלא יודעים.
אתה הנך אחד מן המאושרים שבחייך באה אתחלתא דגאולה, שבעיניך תזכה לראות את חלום עמנו של כל הדורות הולך ומתקיים.
עשה נא, שרגש האושר הזה יהיה יותר עמוק ויותר בהיר — על ידי הוספת אריחים לבנין הגדול הזה, על ידי השתתפותך

בקרן הגאולה של שלשה מיליונים דולאר.

כספך יעזור להנחת אבני מסוד הראשונות לציון המחודשה.

מלא את חובתך, עשה בלב שלם, עשה תיכף!

הראה לכל העולם, שרצון העם היהודי הוא דבר שיש בו ממש. חזק ידי מנהיגי ישראל. הוסיף תקוה ואומץ לאחיותינו ולאחינו הנגועים והנדכאים שמעבר לים.
תן את נדבתך לשכונה הציונית שלך, או שלח ישר להסתדרות הציונית של ארצות הברית, 55 השדרה החמישית, ניו־יורק.